

باسمه تعالی

خلاصه و نمودار

درس صرف ۲

کتاب صرف متوسطه

تدریس شده در زمان

ویروس منحوس کرونا

استاد حجت الاسلام

محمدصادق صدیقی

استان گلستان

ماضی مضاعف :

مَدَد ← مَرَد ← مَلَا

هر دو حرف

هم جنس : متشکر

صرف ما قبل هم
متشکر

صرف اول را
ساکن می کنیم

صرف اول را در
صرف دوم
ادغام می کنیم

مضارع مضاعف :

وَدَّ / وَدَّوْ

وَدَّ / وَدَّوْ

وَدَّوْ ← وَدَّوْ ← وَدَّوْ ← وَدَّوْ

↓
ادغام
صرف اول
در صرف
دوم

حرکتِ صرف اول
را به صاعقل
می دهیم

هر دو صرف هم جنب
متحرک

↓
صرف صاعقل
ساکن

ماضی مضاعف : ثلاثی مزید

اِنشِقَوا اِنشَقُوا اِنشَقُوا
 اِنشَقُوا اِنشَقُوا اِنشَقُوا

ادریخام صرف
 اول در صرف

ساکن کردن
 حرف اول

هر دو صرف
 هم جنس
 متعرج
 ما قبل
 متعرج

اِنشَقُوا اِنشَقُوا اِنشَقُوا
 اِنشَقُوا اِنشَقُوا اِنشَقُوا

ادریخام
 اول در صرف

ساکن کردن
 حرف اول

هر دو صرف
 هم جنس
 متعرج
 ما قبل
 متعرج

مصنوع مضاعف

تلاشی مزید

و ا و
لِجَارِ دَرِ ←

و ا و
لِجَارِ دَرِ ←

و ا و
لِجَارِ دَرِ ←

هر دو حرف هم جنس

ساکن کیردن

حرف اول

حرف مد متحرک

ادغام حرف
اول در
حرف دوم

و ا و
لِجَارِ دَرِ ←

و ا و
لِجَارِ دَرِ ←

لِجَارِ دَرِ ←

لِجَارِ دَرِ ←

حرف غیر مد
در جمله

اولی ساکن
دومی متحرک

ادغام حرف اول
در حرف دوم

امر مضاعف

يَمْدُدُ ← لِيَمْدُدُ ← لِيَمْدُدُ

مضارع

حركات وف اول رابه
وف ما قبل ه هيم

لِيَمْدُدُ

التقاء سالتين :

به حرف دوم
حركات عارضی
ه هيم

لِيَمْدُدُ

ادغام

لِيَمْدُدُ

لِيَمْدُدُ

يَمْدُدُ

مضارع
امر

مَدَدُ

مَدَدُ

مَدَدُ

صنمه ← لام الفعل امر : سه حرکت

عين الفعل مضارع { فتنه
كسره

امر مجهول از مضارع مجهول گرفته می شود : عين الفعل مفتوح

پس لام الفعل امر : دو حرکت می گیرد

اقسام ادغام: واجب، جائز، مستنع

واجب ۱ تا ۵

ماضی

۶ تا ۱۴ ← حرف دوم: سالن

مستنع

۶ و ۱۲ ← حرف دوم: سالن

مستنع

مضارع

بقیه صیغه ها

واجب

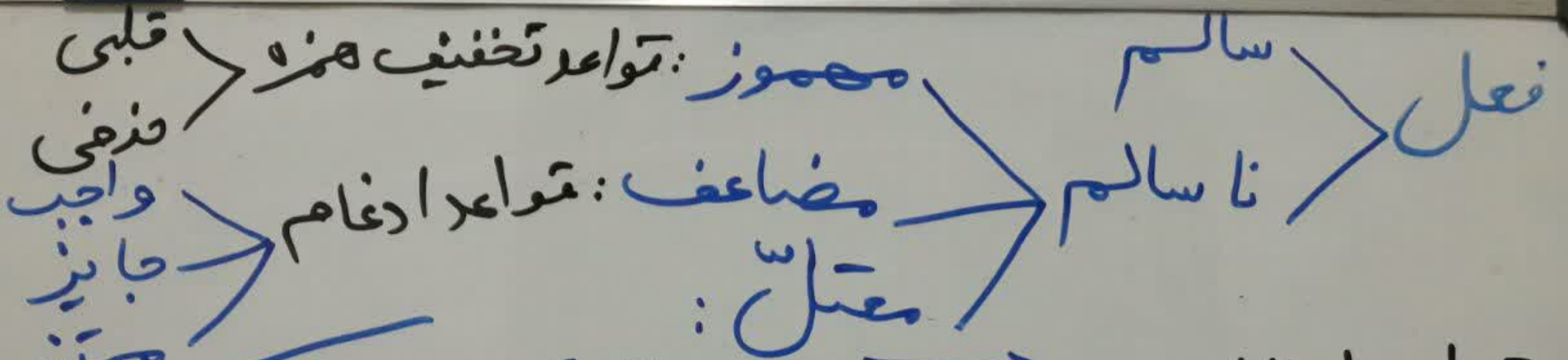
۶ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴

مستنع

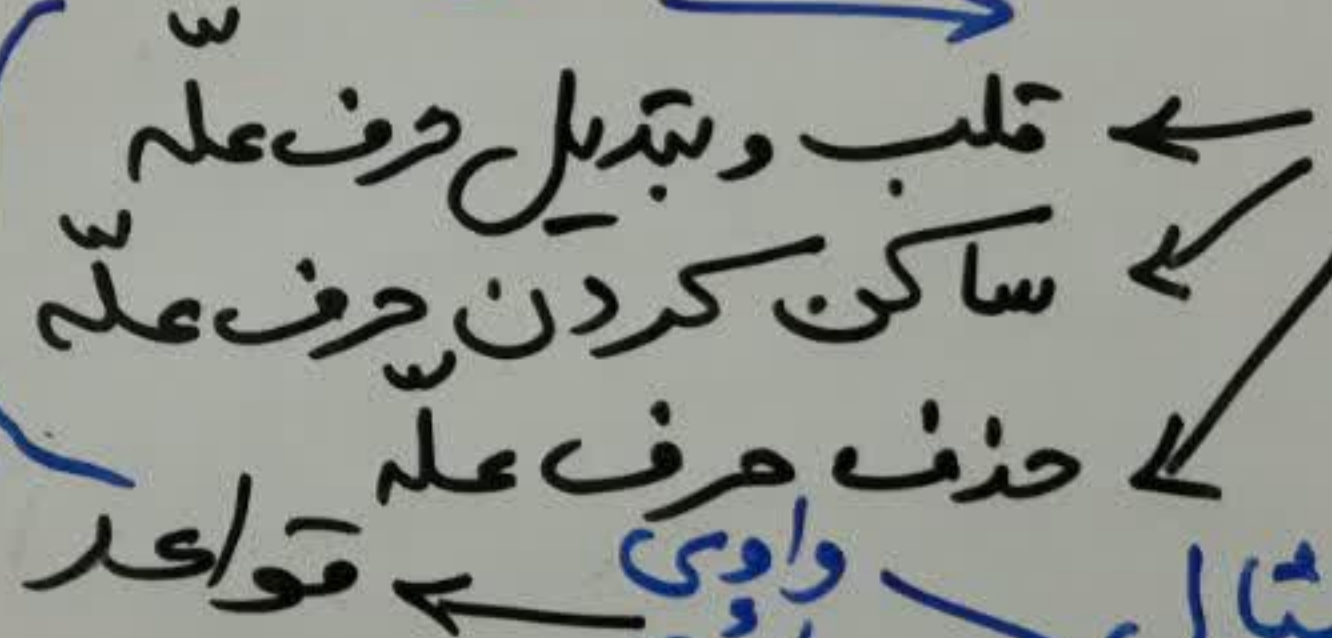
امر

بقیه صیغه ها

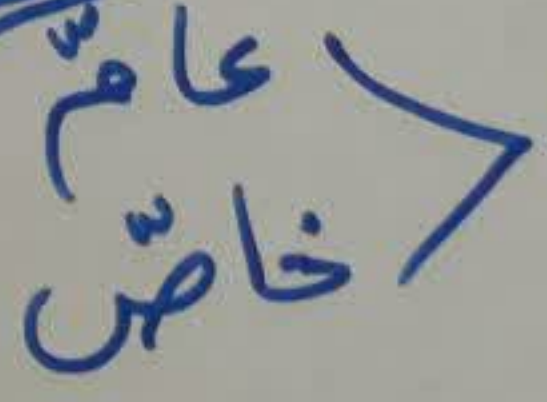
جائز واجب

قواعد اعلال

قواعد

قواعد ۲

قواعد ۳ تا ۶

قواعد ۷ تا ۱۰

مثال

اجوف

ناقص

لفظی

مقدون
مفروق

معتل

فعل مقبل الفاء ← مثال } واوی ← وَعَدَ وَجَدَ

مضارع } ماضی ← يَأْتِي يَسِيرُ

قاعده ۱ } معلوم } مثال واوی وزن نفعل : حذف واو
 ثلاثی مجرّد

معلوم } ماضی ← يُوْعِدُ يُوْعِدُ
 مضارع } ماضی ← لِيُعِدُ
 (گاهي وزن نفعل)

قاعده ۲ } واوساکن ما قبل مکسور : قلب به ياء
 ياوساکن ما قبل مصنوع : قلب به واو

(ثلاثی مجرّد - ثلاثی مزید)

معتل العين : اجوف > واری قول

قاعدہ ۴ یایی بیع

متحرک ، ما قبل مفتوح ، ما قبل به الف } واو
یا } اقوئل = مال قاعدہ قلبی

نیلۃ : و یخوف ← قاعدہ ۳ و ۸ و قاعدہ ۴ یخوف ← یخاف و واو قلب به الف (قاعدہ قلبی) واو در اصل متحرک و مفتوح (سکونی)

درس معتل الحسن - اجوف
قاعدہ ۵ اعلال سکونی

واو } مکسور
یا } مضموم
ایثناء و وسط علمہ
عین الفل } لام الفل
حرف ما قبل ← صحیح
مکسور }
مضموم }

← سلب (حذف) رکت ما قبل ، رکت وز علمہ بہ ما قبل
بِيع ماضی مجہول ← بيع ← بیع دادہ ما شود

قَوْل ماضی مجہول قاعدہ ۵ ← قول ← قویل
حذف حرفتہ از بیاء
انتقال کسره بہ ما قبل
قاعدہ ۲ ← اعلال بلی

قاعده ۵

قَوْلٌ

واو مكسور
عين الفعل
وسط كلمة

ذرف صحیح
ومضموم

کسره را

ص در هم به قاف

صنند را

قَوْلٌ

ص کتیب

بعد قاعده ۲

بیع

یاوه مکسور

عين الفعل
وسط كلمة

ذرف صحیح
ومضموم

کسره را
به پای

ص در هم

صنند ← ذرف صحیح

درس معتل الحسن - اجوف
قاعدہ ۶ اعلان مدغی

صینہ ۱

۱ و ۳ قاعدہ ۳ و ۱ امر لام
یَقُولُ ← یَقُولُ ← لِقُولُ

حرف + حرف

قاعدہ ۶
لِیَقُولُ ←

صصیح

صینہ ۷

۱ و ۳ قاعدہ ۳ و ۱ امر لام
نَقُولُ ← نَقُولُ ← قَوْلُ

علہ ساکن

ساکن

قاعدہ ۶ و ۱
قُلُ ←

حذف ن
حرف علہ

مَعْنُوْمٌ ← قَوْلُ
صَدٌّ ← قَوْلُ
قَالَ ← قَوْلُ
تَاعِدَةٌ فَاصٌّ ← قَوْلُ
مَكْسُوْرٌ ← قَوْلُ
بِیْعٌ ← قَوْلُ
خِوْفٌ ← قَوْلُ

ماضی معلوم
ماضی معلوم

ماضی معلوم
ماضی معلوم

یَفْعَلُ
یَفْعَلُ
یَفْعَلُ

وزن
مضارع
اجوف

قاعده 4

تَقُولُ قاعده ۳
تَقُولُ ۶۹ و

موقع ام ← لتَقُولُ لا
لام می آوریسم و حرف آخر ساکن
می شود

الان واو و لام هر دو ساکن

واو چون حرف علم هست
حذف می شود.

تَقُولُ قاعده ۳
تَقُولُ ۶۹ و

موقع ام صند ✓

حرف مضارع و صند حذف

تَقُولُ ← قَوْلُ

بعده ما تدر بالا

خلاصہ قواعد اعلال تا درس ۳۱

قاعدہ ۱۔ تاعدہ حذفی۔ افتصا صں مثال واوی

قاعدہ ۲۔ تاعدہ قلبی۔ عمومی

(ابدال و ادغام در مثال واوی باب افتعال) افتصا صں

قاعدہ ۳۔ تاعدہ سکونی۔ افتصا صں اجوف (واوی، یای)

قاعدہ ۴۔ تاعدہ قلبی۔ عمومی

قاعدہ ۵۔ تاعدہ سکونی۔ عمومی

قاعدہ ۶۔ تاعدہ حذفی۔ عمومی

(تغییر و تبدیل حرکت نام الفعل در ماضی معلوم و مجهول اجوف)

افتصا
صی

مضارع معلوم يَخُوفُ ← يَخُوفُ ← يَخُوفُ ← يَخُوفُ ← يَخُوفُ ← يَخُوفُ

ماضي مجهول قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ

مضارع معلوم يَقُولُ ← يَقُولُ ← يَقُولُ ← يَقُولُ ← يَقُولُ ← يَقُولُ

ماضي معلوم قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ

قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ ← قَالَ

نون تاكيد ثقيله ن + ن (صنفيه هاي اوله)

لام الفعل مفتوحه كررد ساكن الفعل برسي كررد

(مثال و اجوف)

قواعد اعلال در ابواب ثلاثی مزید

باب افعال = مضارع: يُبَيِّنُ ق ۲ مثال يُسِيرُ ق ۲

مصدر: اَوْجَادُ ق ۲، اُوْرَادُ ق ۲ مثال

ماضی = اُبَيَّنَ ق ۳ و اَوْقَى ق ۴ ← (اَتَوَمَّ) ۱۱۱۱

مضارع = يُبَيِّنُ ق ۳ و يُطْلَعُ ق ۳ و ق ۲ ← (تُقَوِّمُ) ۱۱۱۱

مصدر = اِطْلَاعٌ قواعده ۲۳۴، اِبْيَانٌ قواعده ۲۳۴

باب استفعال = استَوْضَحَ ق ۲ (مثال ماوی) مثال مصدر

ماضی: اسْتَطَوَّعَ ق ۳ و ق ۴ مضارع: يَسْتَطَوِّعُ ق ۳ و ق ۲ اجوف

مصدر: اسْتَطْوَاعٌ قواعده ۲۳۴

باب افتعال =

ماضی: اَزْدَدَ ق ۴ مضارع: يَزِدُّ ق ۴ اجوف

افخیر یفسیر

باب انفعال = اِنْقَادَ ق ۲ اجوف مصدر

ماضی: اِنْقَادَ ق ۲ مضارع: يَنْقَادُ ق ۲

اَتَوَمَّ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اُجُوبُ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اَجْوَابُ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ اجوف

اسْتَخِيرَ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اسْتَخِيَارٌ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اسْتَقْوَمَ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اسْتَقْوَمَ ۱۱۱۱ ۳ و ۴ - اسْتَقْوَمَ ۱۱۱۱ ۳ و ۴

در قاعده ۶ قواعد اعلال خوانندیم؛

حرف عله ساکن + حرف ساکن دیگر یعنی اَلْتِقَاءُ سَاكِنَيْنِ در نتیجه حذف حرف عله ساکن

تعریف التقاء ساکنین؛ کنار هم قرار گرفتن دو حرف ساکن.

حکم التقاء ساکنین؛
(حرف عله ساکن با تشدید)
(حرف عله ساکن با تشدید)
جائز است؛ یعنی دو حرف ساکن کنار هم قرار بگیرند، اشکال ندارد.
ممتنع است؛ یعنی جائز نیست و باید

راه ملی پیدا کنیم
حرکت دادن بی
از دو حرف ساکن
حذف حرف اول

موارد جواز:

۱- هنگام وقف؛ توقف بر روی کلمه ای. سوره قیل

۲- بحث ثنوی به کلمه ای با کلمه دیگر نیاید. به تنهایی ذکر شود. حُسَيْنٌ

۳- همزه استفهام + همزه وصل؛ ا + اَلان [بحث مهموز] اَللّٰه

۴- حرف لین + حرف مدغم (که به دلیل تشدید ساکن است)

الضَّالِّينَ

موارد حرکت دادن یکی از دو حرف ساکن:

۱- حرف عله لین + حرف ساکن دیگر (کلمه اول)
واو ← مضموم یا ← مکسور (کلمه دوم)

۲- نون مین + حرف ساکن دیگر (کلمه اول)
أل - نون مین؛ مفتوح
غیر أل - نون مین؛ مکسور

۳- ساکن اول (کلمه اول) } مثال
 میم صغیر جمع
 + ساکن دوم (کلمه دوم) } ساکن اول: مفهوم

۴- بحث افعال در فعل امر
 عین الفعل
 فعل مضارع } مفهوم : حرف دوم ؛ سه حرکت (صغیر، فتنه، کسره)
 یا مکسور } مفهوم : حرف دوم ؛ فتنه یا کسره
 یفیر یورد

۵- در بقیه موارد : حرف ساکن + حرف ساکن
 (غیر از موارد بالا) (کلمه اول) (کلمه دوم)
 ↓
 مکسور می گردد

موارد حذف وف :

۱- در یک کلمه ؛ وف علم ساکن + حرف ساکن دیگر
 ↓
 حذف

۲- حرف علم مدی + حرف ساکن دیگر
 (کلمه اول) (کلمه دوم)
 ↓
 حذف

مثال های بیشتر :
 صرف ساده
 دانش صرف

فعل ناقص (محتل اللام - لام الفعل حرف عملہ باشد)
 واوی دعوی
 یایی رمی

قاعدہ ۷ - محتل اللام = ناقص واوی (چہ فعل معلوم، چہ فعل مجہول)
 اگر ما قبل واو، مکسور باشد ← واو قلب و تبدیل بہ یاء میشود
 رَضُوا ← رَضِي

قاعدہ ۸ - (ناقص واوی و ناقص یایی)

واو ← معلوم، ما قبل ← معلوم، حرف آخر کلمہ قرار گیرد ← حذف ہنہ
 یاء ← معلوم، ما قبل ← مکسور،
 یَدْعُو ← یَدْعُو
 یَرِي ← یَرِي
 ✓ اعلال سکونی ✓ صیغہ ہای ۱ و ۲ و ۳ و ۴ مضارع

قاعدہ ۹ - (ناقص واوی)

واو ← حرف پہارم یا حرف پہارم بہ ہند
 واو ← قلب و تبدیل بہ یاء
 یَدْعُو ← یَدْعُو
 یَدْعُو ← یَدْعُو
 حرف پہارم

قاعدہ ۱۰ - (ناقص واوی و ناقص یایی)

✓ صیغہ ہای ۱ و ۲ و ۳ و ۴ فعل مضارع مجزوم
 (فعل مضارع مجزوم - درس ۱۲)
 ساکن شدن این ۵ صیغہ یا ادوات شرط جائز
 صوفت جزم ←
 ←

→ طبق قاعده ۱۰ در این پیچ صغیه خود حرف ع حذف می گردد.

مثال فعل امر $\left. \begin{array}{l} \text{يَدْعُو} \leftarrow \text{لِيَدْعُ} \text{ حذف واو} \\ \text{يُرْمِي} \leftarrow \text{لِيُرْمِ} \text{ حذف ياء} \end{array} \right\}$

نون تانیده ← درس ۱۴ (تَقِيلَه ، خَفِيْفَه)
ن ن

فعل مضارع ناقص $\left. \begin{array}{l} \text{واوی} \\ \text{یایی} \end{array} \right\}$

الفی (مقلوب از واو یا یاء)

۱- در صغیه های ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ فعل مضارع، الف به یاء تبدیل می شود (چه نون خفیفه، چه نون تقیله)

۲- در صغیه های ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ فعل مضارع مجزوم،

در نون تقیله، لام الفعل محذوف (واوی- یایی) می برمی گردد.

۳- در صغیه های ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ هنگام تانیده (خفیفه و تقیله)

ناقص $\left. \begin{array}{l} \text{واوی} - \text{ضمیره ساقطه و حذف می گردد. } \text{يَدْعُو} \leftarrow \text{يَدْعُو} \\ \text{یایی} - \text{ضمیره ساقطه و حذف می گردد. } \text{يُرْمِي} \leftarrow \text{يُرْمِي} \\ \text{الفی} - \text{ضمیره ثابت می ماند.} \end{array} \right\}$

لکر ضمیر $\left. \begin{array}{l} \text{واو باشد} \rightarrow \text{مهموم می گردد. } \text{اِنْفِسُوْنَ} \leftarrow \text{اِنْفِسُوْنَ} \\ \text{یاء باشد} \rightarrow \text{مکسور می گردد. } \text{اِتْحَشِنَ} \leftarrow \text{اِتْحَشِنَ} \end{array} \right\}$

ادامه (نُون تَأَكِيدٍ در ناقصه)

تَقِيلُهُ يَدْعُنُ

فَتَقِيهِ يَدْعُنُ

يَدْعُونَ

صِفَةٌ ٣ وِثْرَةٌ

(حذف ضمير)

فتواعد ٤٥
در جدول اول

صِفَةٌ ٥
يَدْعُنُ وَيَدْعُنُ

تَقِيلُهُ يَرْمِنُ

فَتَقِيهِ يَرْمِنُ

صِفَةٌ ٣ وِثْرَةٌ ٩

(حذف ضمير)

صِفَةٌ ٥
يَرْمِنُ وَيَرْمِنُ

تَأَقُّصُ الْفِي: مثالها در کتاب ذکر شده است.

مضارع ناقص منصوب:

(مضارع منصوب - درس ١٢ - صفحه ٩٩)

صِفَتِهَا ١ و ٣ و ٤ و ١٤ - علامت نصب

مَقْدَرٌ

الْفِي

بَقِيَّةُ صِفَتِهَا

وَأَوَى

صِفَتِهَا

يَأَيَّ

صِفَتِهَا

مضارع ناقص منصوب

در صِفَتِهَا ١ و ٣ و ٤ و ١٤ ← صِفَةٌ بتدليل به قُتِبَ

در صِفَتِهَا ١ و ٢ و ٣ و ٤ و ١٤ ← بدون تَغْيِير ← مَبْنِيٌّ هَسْبُهُ

در صِفَتِهَا ١ و ٢ و ٣ و ٤ و ١٤ و ١٥ و ١٦ ← حَذْفُ نُونِ عِلْمٍ رَفْعٌ

فعل مضارع

تأقن واوی
يُرْعَوْنَ ← يُرْعَوْنَ

صنفة ۳ ← يُرْعَوْنَ

قاعده های ضمیر
ک و ۶ جاری
ص شود

(در اصل يُرْعَوُونَ)

حذف لام الفعل

أما بالتون تاليد:

تقلبه يُرْعَوْنَ

خفته يُرْعَوْنَ

حذف ضمير

فعل مضارع

تأقن يایی
يُرْمَى ← يُرْمَى

صنفة ۳ ← يُرْمَى

قاعده های ضمیر
ک و ۶ جاری
ص شود

(در اصل يُرْمَوُونَ)

حذف لام الفعل

أما بالتون تاليد:

تقلبه يُرْمَى

خفته يُرْمَى

حذف ضمير

فعل مضارع

تأقن الفی
يُرْفَسَى ← يُرْفَسَى

صنفة ۳ ← يُرْفَسَى

قاعده های ضمیر
ک و ۶ جاری
ص شود

(در اصل يُرْفَسَوُونَ)

حذف لام الفعل

أما بالتون تاليد:

تقلبه يُرْفَسَى

خفته يُرْفَسَى

ضمير حذف نشده

در کلام ثابت است

همچنین در صیغه های ۹ و ۱۰

يُرْفَسَى ← يُرْفَسَى

در مضارع ماضی: تأقن الفی

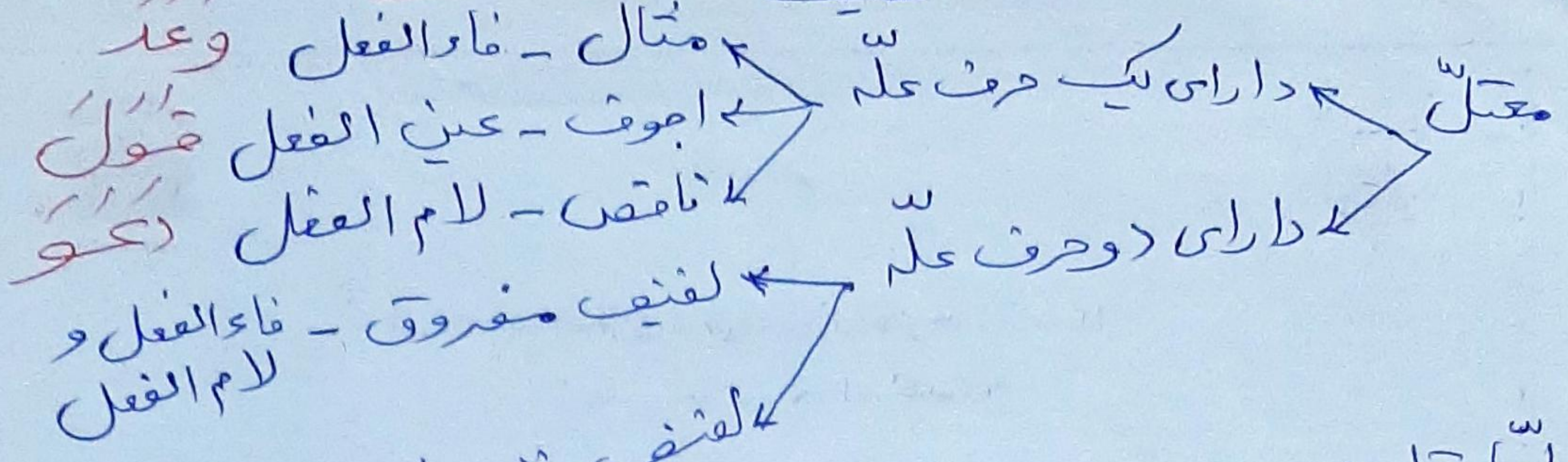
۱ ان يُرْفَسَى ← ان يُرْفَسَى

۲ ان يُرْفَسَى ← ان يُرْفَسَى

۳ ان يُرْفَسَى ← ان يُرْفَسَى

۴ ان يُرْفَسَى ← ان يُرْفَسَى

لفظ

اما قواعد

لفظ مفروق

- فاء الفعل - قواعد مثال
- لام الفعل - قواعد ناقص

وَقِي

لفظ مقرون

- عين الفعل - در کلمه حرف صریح
- لام الفعل - قواعد ناقص

طَوِي

عين الفعل و لام الفعل

فأما الفعل و عين الفعل مضمون اسم و مثل - يوم

لفظ - در یک کلمه جمع شده - مفروق - با فاعله، در هم مقرون - کنار هم - بدون فاعله

پیش میانی ۱

هُوِي ۱ - لِيَهُو ۷ - اَهُو

هُوِي ۱ - لِيَهُو ۷ - اَهُو

کلمه: حِيِي يَهِيِي

هم مضاعف - ادغام

هم لفظ مقرون - اعلال

بنی تمیم - حِيِي - باب استفعال

معلوم - حذف عين الفعل

مجهول - ادغام

ماضی

مقرون: طَوِي - حِيِي - كُوِي - زُوِي - نُوِي - هُوِي -

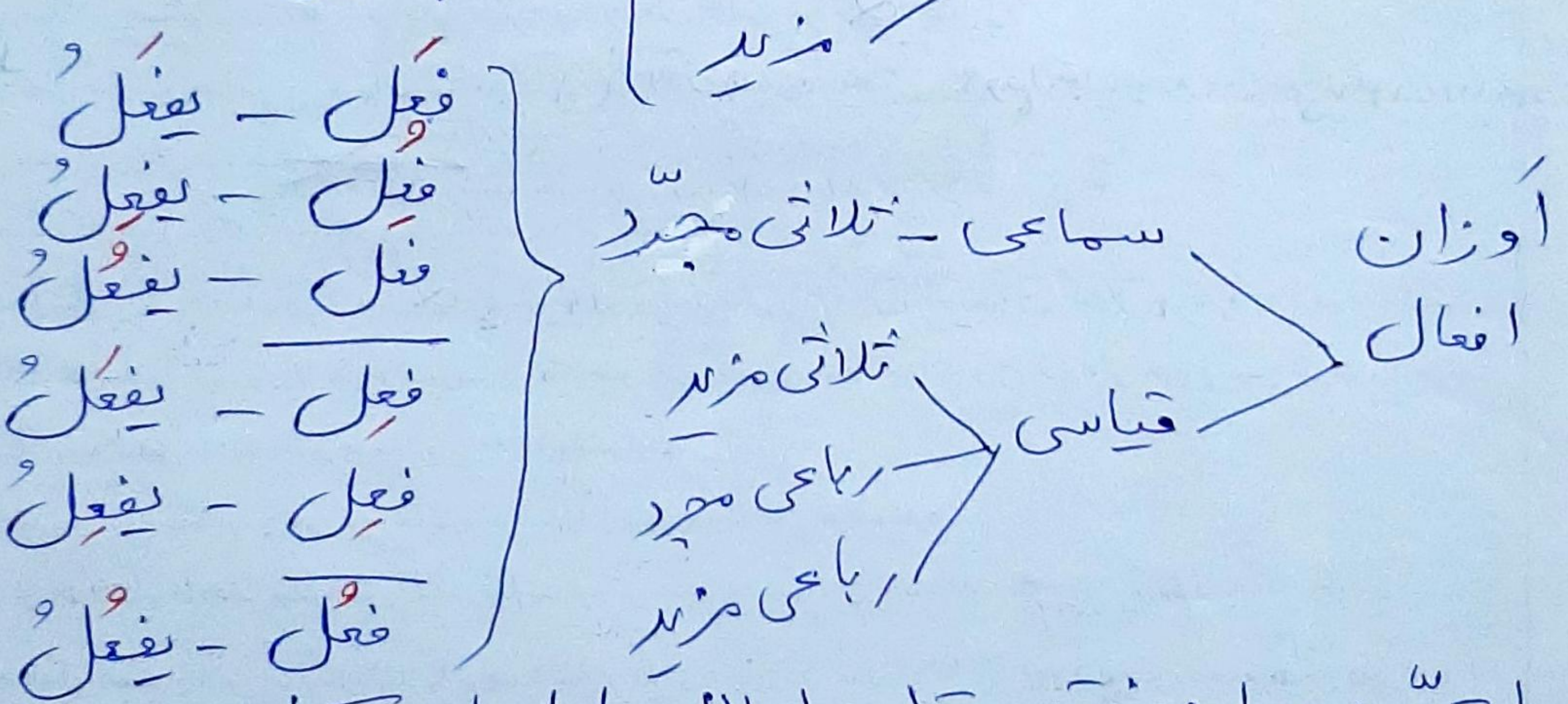
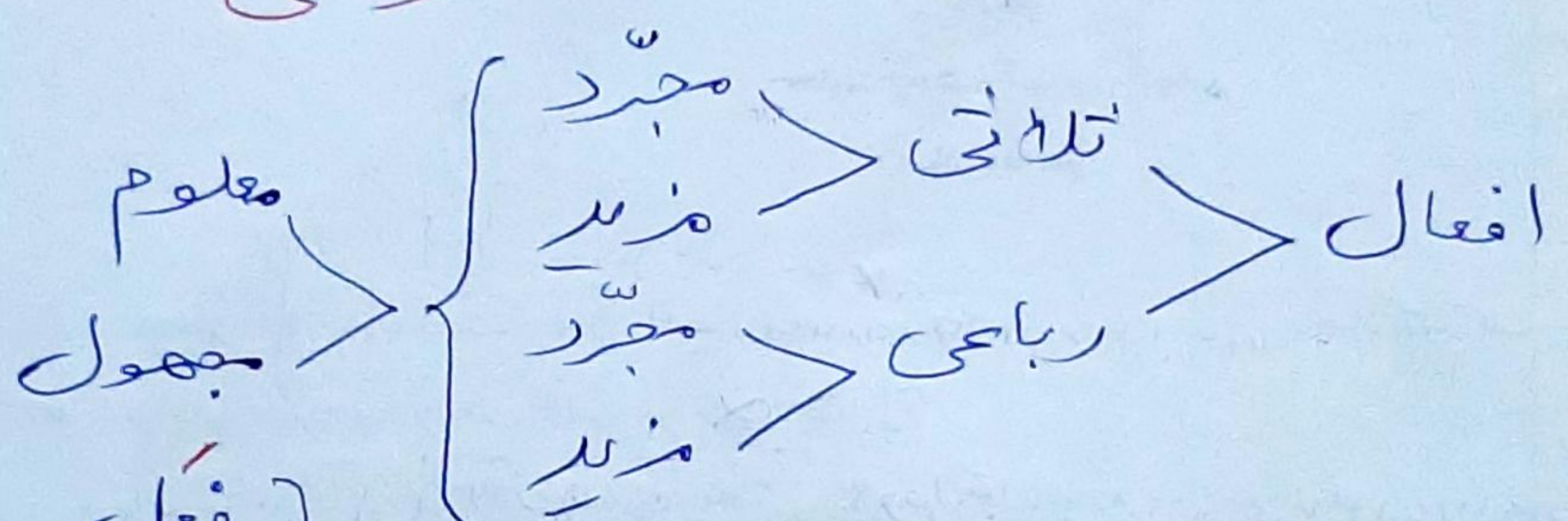
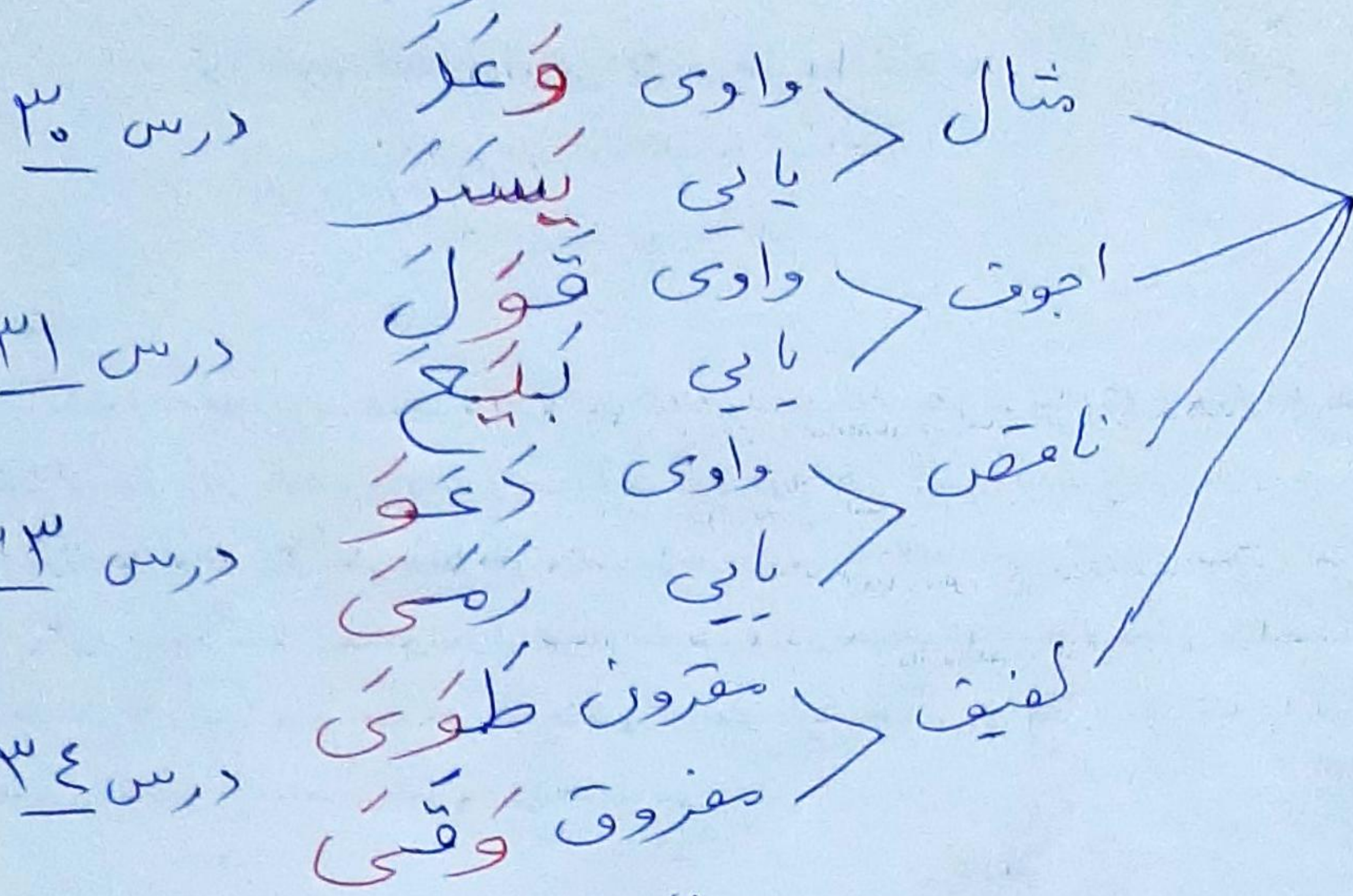
مفروق: وَحِي - وَفِي - وَبِي - وَعِي - وَصِي

خلاصہ
معیل

قلمی = قواعد ۲ و ۴ و ۷ و ۹
سکونی = قواعد ۳ و ۵
حرفی = قواعد ۱ و ۶ و ۸ و ۱۰

قواعد اعلال

انفعال
معیل

- فعل - یفعل
- فعل - یفعل
- فعل - یفعل
- فعل - یفعل
- فعل - یفعل
- فعل - یفعل

باتوجه به موارد فوق، قواعد اعلال را اجراء می کنیم.
ضموماً حرکات و حروف اصلی انفعال را در وقت می کنیم.

کلمه > فعل
اسم
صرف

۱ اما فعل : تا الان خواندیم که فعل را از مصدر می‌گیریم

به این افعال می‌گوئیم: افعال اصلی

۲ اما گاهی با اضافه کردن یک حرف یا چند حرف به فعل ثلاثی، فعل رباعی (مجرد یا مزید) می‌سازیم به این افعال می‌گوئیم: افعال ملحق

۳ گاهی هم از اسم جامد (که مصدر نیستند) فعل می‌سازیم.

۴ و گاهی هم با استفاده از چند حرف یک جمله، (چه اسمیه چه فعلیه)، فعلی می‌سازیم.

به این دو مورد می‌گوئیم: فعل صناعی یا مشعوب.

۱- ضَرَبَ ← ضَرَبٌ یَضْرِبُ
اسم جامد اما مصدر ماضی مضارع

۲- جَهَرَ ← جَهْرٌ یَجْهَرُ
تلاثی مجرد رباعی مجرد
شَطْرٌ یَشْطُرُ ← شَطْرٌ یَشْطُرُ
تلاثی مجرد رباعی مزید

۳- الْحَمْدُ لِلَّهِ ← حَمْدٌ یُحْمَدُ

۴- جَعَلْتُ فِدَاكَ ← جَعَلَ یَجْعَلُ
جمله اسمیه جمله فعلیه

۵- صَبَّاحٌ ← أَصْبَحُ یُصْبِحُ
اسم جامد غیر مصدر

در درس سوم تقسیم ۱ خواندیم: رشته

فعل اصلی: فعلی که هم از نظر ماده ضرب و هم از نظر وزن ضرب زلزل
 فعل ملحوق: رشته
 ثلاثی یا رباعی است. رشته ثلاثی
 رباعی

فعلی که از نظر ماده ر سه ر و فعل ر سه ر سه
 وکی از نظر وزن و صغه رباعی است.
فعل ر سه ر سه

در نتیجه
 کما فعل ملحوق با اضافه کردن یک یا چند حرف به فعل ثلاثی مجرد،

تبدیل به رباعی مجرد می شود
رباعی مزید

وزن عروضی: ترتیب حرکات و سکونات: در مثال ر سه ر سه ر سه
فعل ر سه ر سه در دو مصراع معنی فعل: ساکن
 لام الفعل اول ر سه ر سه لام الفعل دوم ر سه ر سه
 (پیرسش میانی) ر سه ر سه ر سه در حرج و جاء ساکن

ذکات:

توسعه زبان، فصاحت بهتر و مقصود و منظور با کلمات متعدد.

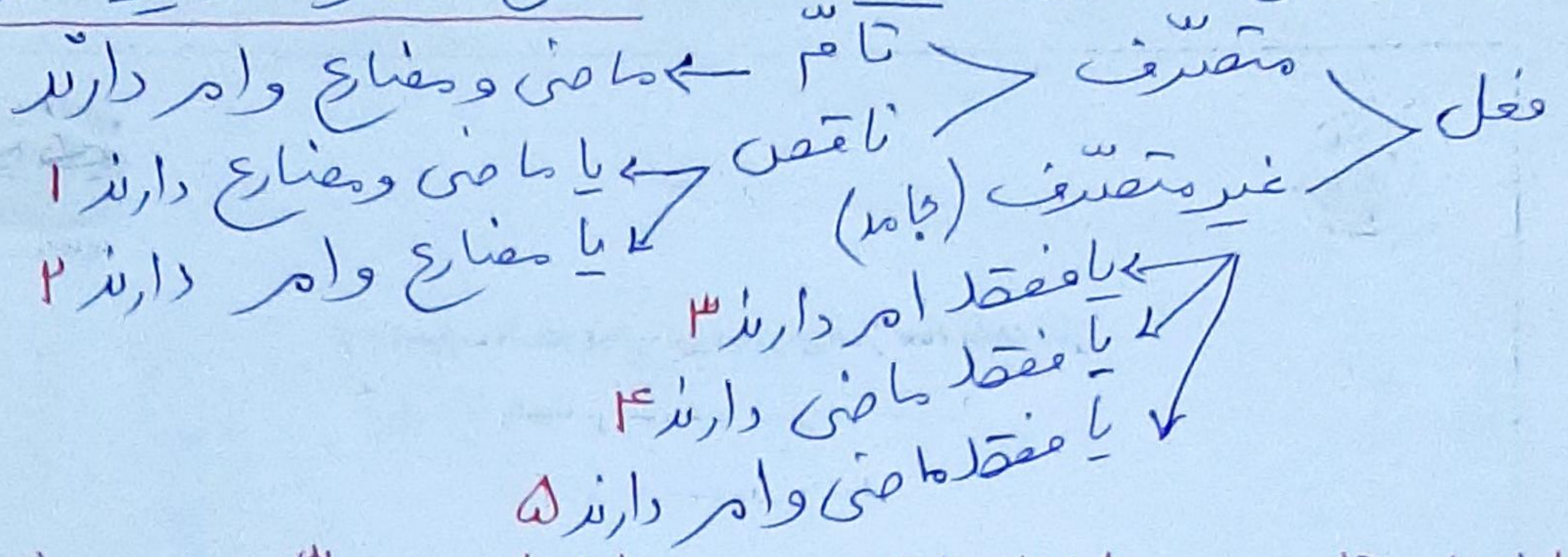
حروف العاق: ۷ حرف از ۲۱ تا ۲۹ حرف از حروف الفبای عربی

فعل ملحوق رباعی مجرد یعنی اضافه کردن ۱ حرف

به سه رشته ملحوق به ۲ حرف یعنی اضافه کردن ۲ حرف

به رباعی ملحوق به ۳ حرف یعنی اضافه کردن ۳ حرف

باسم تعالی درس ۳۹ افعال متصرف و غیر متصرف

افعال مقاربه :	افعال ناقصه :	افعال مدح و ذم :	استثناء :
ما زال ۱	ما زال ۱	بشس ۴	خلا ۴
ما بربح	ما بربح	ساء	عدا
ما فتن	ما فتن	فهم	حاشا
ما انفك ۳	ما انفك ۳	حب ۳	

اسم فعل - درس ۶۳ :

- کشی - بشتاب ۳
- تعال - بیا
- هات - بیاور
- هائ - بیاور
- هائ - بگیر

افعال متفرقه :

- یلع ۲
- نذر
- تبارک ۴
- قل ما ۴
- کثر ما
- تسد ما
- طال ما

صیغه تعجب :

- ما افعل ۵
 - افعل ۶
- به عنوان وزن

افعال قلوب :

- تعلم بدان ۳
- هب فرض کند

غیر از اسم فعل و افعال متفرقه (بقیه افعال در علم نحو مورد بحث قرار می گیرند - فقط حفظ کنید

مقدمه - یادگیری درس دوم

حروف یک کلمه > اصلی
زیاد

در مثال عالم معلوم علمیم
علامه علماء علوم معلّم

حروف علم: اصلی
بقیه حروف: زیاد

اما در بعضی از کلمات < بعضی از
یا حروف اصلی حذف شده است

یا به دلیل الحاق، حروف زیاد در همه

کلمات خانواده وجود دارد.

درس ۳۵ بُهَوْرٌ بُهَوْرٌ بُهَوْرٌ

و او در همه کلمات آمده است.
الحاق

طبق قواعد اعلال

بعضی از حروف اصلی
حذف شده است.

✓ قواعد تشخیص کلمات

(تشخیص حروف اصلی)

از زیاد
هم قاعده و کلمات

قاعده ۱
يُوْعَدُ بِعِدِّ

قاعده ۲: أَمْ تَقُولُ بِقُلِّ

قاعده ۱ و ۲: تَوْقِي بِأَمْرِ قِ

قاعده ۱ - کلماتی که فقط حروف اصلی دارند:

تلاثی

اسم < رباعی

مباسی

مبغفر

مجمع ف ر

ف ع ل ل

علم
ع ل م
ف ع ل

مزدق
ف ر ذ ق
ف ع ل ل

تلاثی

فعل < رباعی

ذهب

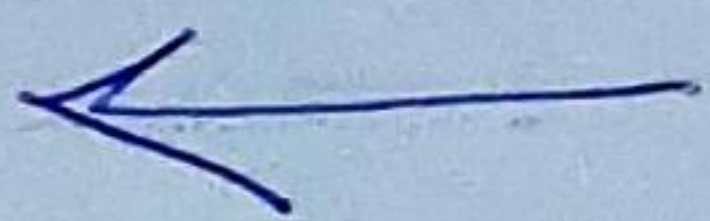
ذ ه ب

ف ع ل ل

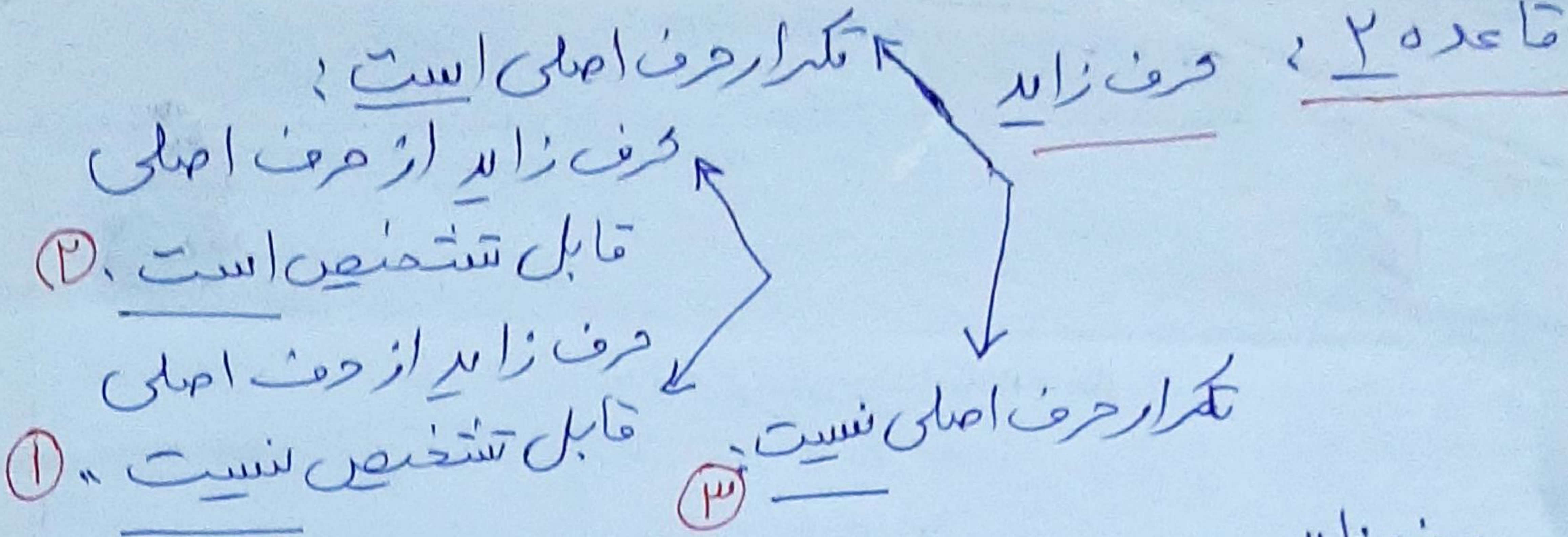
ز نزل

ز ن ل

ف ع ل ل

قاعدہ ۲، حرف زاید

① حرف زاید در وزن ذکر نمی شود بیکه مقابل حرف اصلی در وزن تکرار می گردد

تبدیل ز ^ب جلیب ب
 فَعْلٌ ← فَعْلٌ (قابل تفعّل)
 فَعْلٌ ← فَعْلٌ

② حرف زاید در وزن ما آوریم . سَدِّ ← فُعِلَ

③ حرف زاید را در وزن ما آوریم . اَثْرٌ ← اِفْعُلْ

قاعدہ ۳ = حرکت حرف وزن هما شد حرکت حرف کلمه است

ضَرَبَ يُضْرِبُ لِيُضْرِبَ اِضْرِبْ
 فَعْلٌ يُفْعِلُ لِيُفْعِلَ اِفْعِلْ

قاعدہ ۴ :

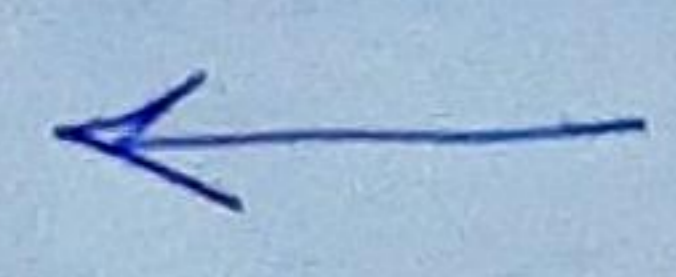
قلبی - تبدیل
 قواعداً اعلال → سکوئی
حذفی

قواعداً ادغام → و جوی
 جوازی
 مستغنی

قواعد تصنیف → قلبی و جوی
 جوازی
حذفی
 همزه

قواعداً ابدال
 (تفعّل - تفاعل - افتعال)

قلب مکانی
 (جابجایی حرف یک کلمه)
 {واو در عادی → عادی
 اوجه → جوه → جابه

الف فتواعدی کہ در کلمہ صورت گرفت؛ حذف و قلب مکانی
 نباشد ← حالت اصلی (وقالت قبل از تغییرات) مراعات شود

خَافَ ق ۴ دَعَا ق ۴ نَقِيْلُ ق ۳
 مد ادغام و جویی سِدُّ ادغام و جویی
 او حُر فاعله تَخْفِيْف و جویی

ب فتواعدی کہ در کلمہ صورت گرفت؛ حذف و قلب مکانی باشد
 ← حالت فعلی (الآن) مراعات می شود.

تَقُوْلُ ق ۳ و ق ۶ (ام) خُد فاعله تَخْفِيْف حرفی سماعی

دَعُوْا ق ۴ و ۶ رُمِيْوْا (مجمول) ق ۵ و ۶
 كُدُّوْا ق ۳ و ق ۶ ام

مَقُوْل ق ۳ و ۶ واحد ← حاد و ← حادی
 قلب مکانی قلب

زکات:

۱- در کلمه ای } قلب مکانی ✓ حالت فعلی
 اعلال قلبی X وجه ← جوه ← جابه
 قلب مکانی ق ۴ - قلب

۲- حذف
 ۳- حالت فعلی
 حروف مضارع (در ساختن فعل امر خاصه)
 نون عوض رفع (صیغه های ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱)
 در امر و مجزوم و منصوب

۴- حروف مشدداً
 هر دو اصلی ← بدون تشدید
 هر دو زاید ← به صورت مشدداً

روش تجزیہ فعل (ملاحظہ فرمائیے)

تجزیہ در لغت: جزء بہ جزء کردن
در اصطلاح علم صرف: جدا کردن کلمات یک جمله
و تعیین ویژگی های صرفی و ساختاری آن

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ
فعل فعل فعل اسم اسم اسم
✓ ✓ ✓

توضیحاتی در مورد جدول تجزیہ فعل

① سورہ - آئہ
ناس ۱۱۴
اول

امر مضارع
صیغہ ۱
صیغہ ۱۱

مفرد و مثنی و جمع
مذکر و مؤنث
غائب و مخاطب و متکلم

②

ماضی
مضارع
امر
نہی

② قُلْ - أَعُوذُ
③ فعل خیری
انشائی
نہی

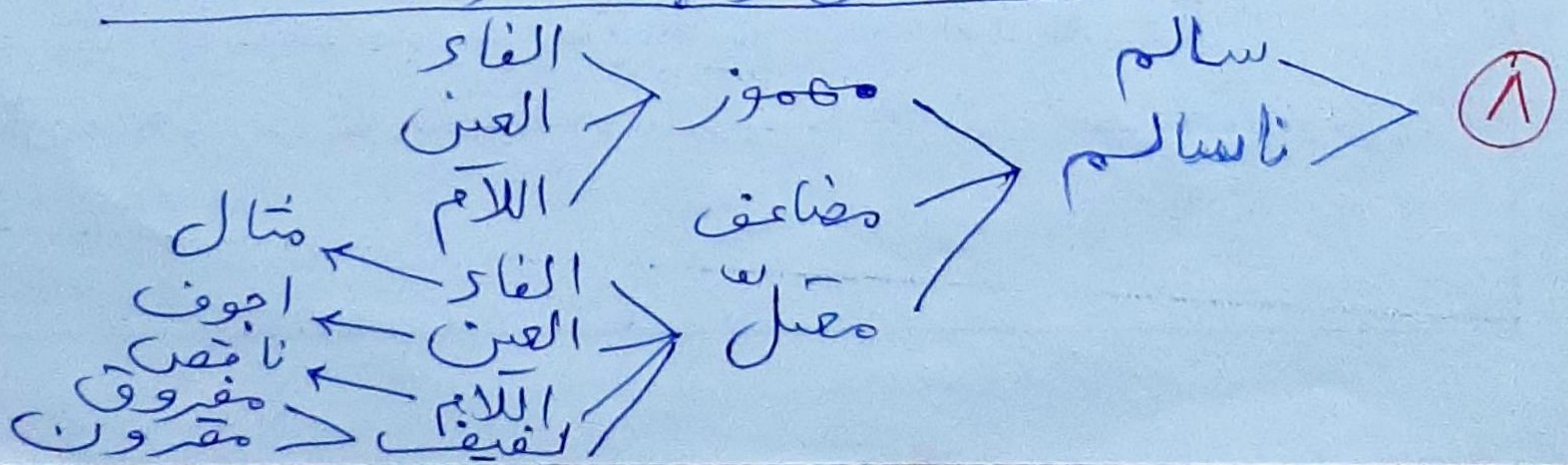
مجرد ← ماضی + وکبت عن الفعل
ضَرْبٌ يَضْرِبُ
مضارع

⑤ ثلاثی
مربعی
مجرد
مزيد
افعلُ لِفَعْلُ افعال

⑥ وزن فعل ← همان صیغہ (الحروف اہلی و زائد)
قُلْ (قَوْل) قُلْ أَعُوذُ ← أَعُوذُ: اَفْعَلُ

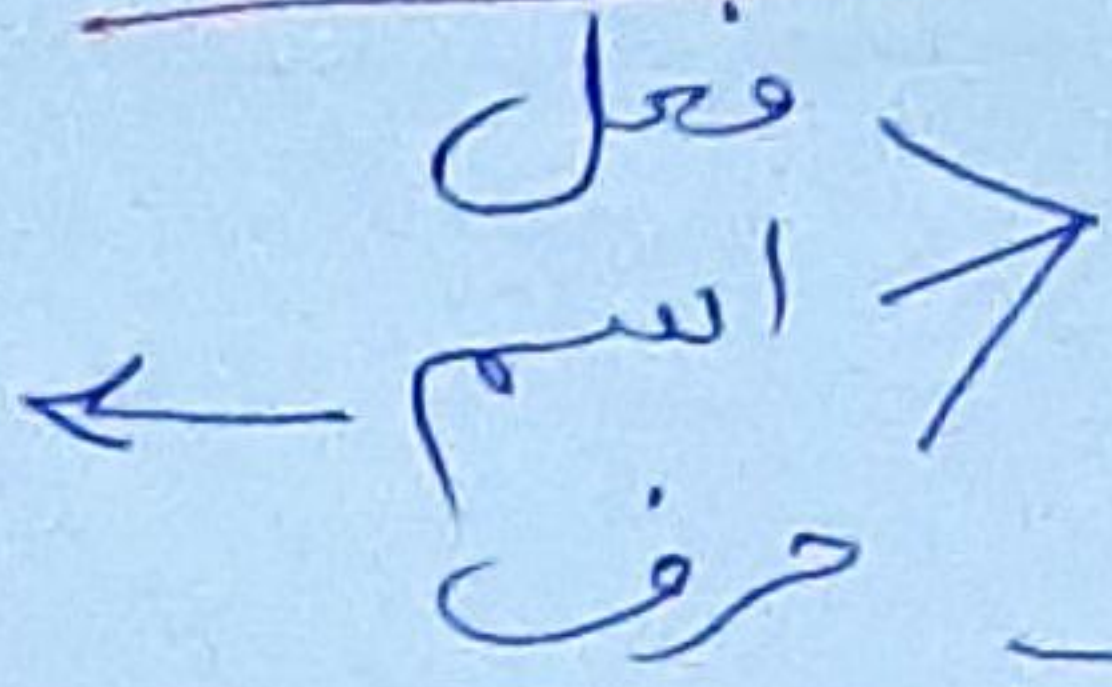
⑦ رشتہ فعل ← حروف اہلی فعل -

ضرب و بدون حرکات

تقسیمات اسم

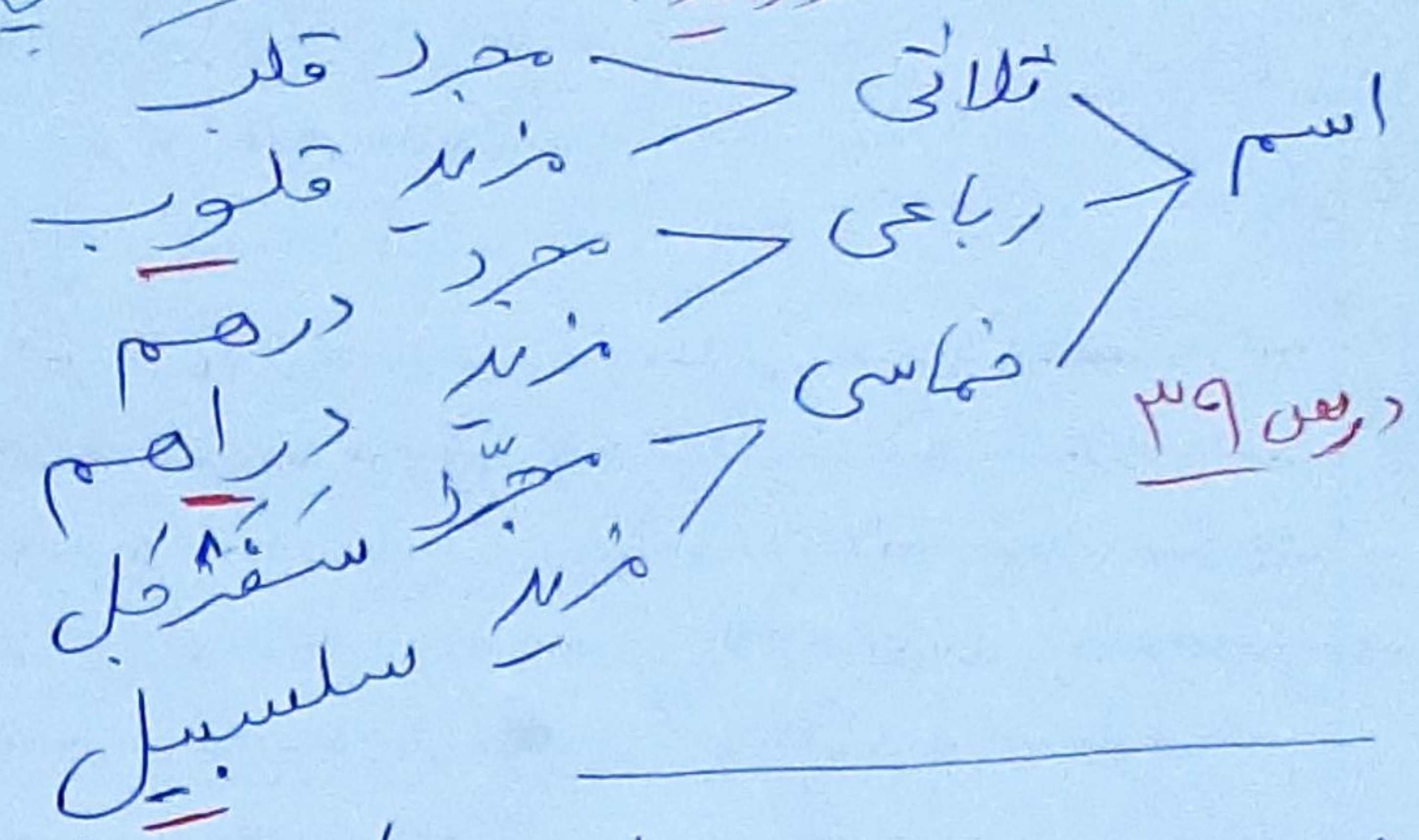
درس ۱ - جمله

تعریف اسم: چه جاندار باشد سعید
 چه بی جان باشد کتاب
 چه کار و حالتی باشد نقره

از نظر صرف اصلی و زاید

✓ فاعلی اختصاص
 به اسم دارد
 و در فعل نبود
 درس ۲

درس ۳۹

اسم
 مصدر
 غیر مصدر
 واقع شدن کار یا پدید آمدن حالت
 فعل از آن گرفته می شود. مصدر ← فعل

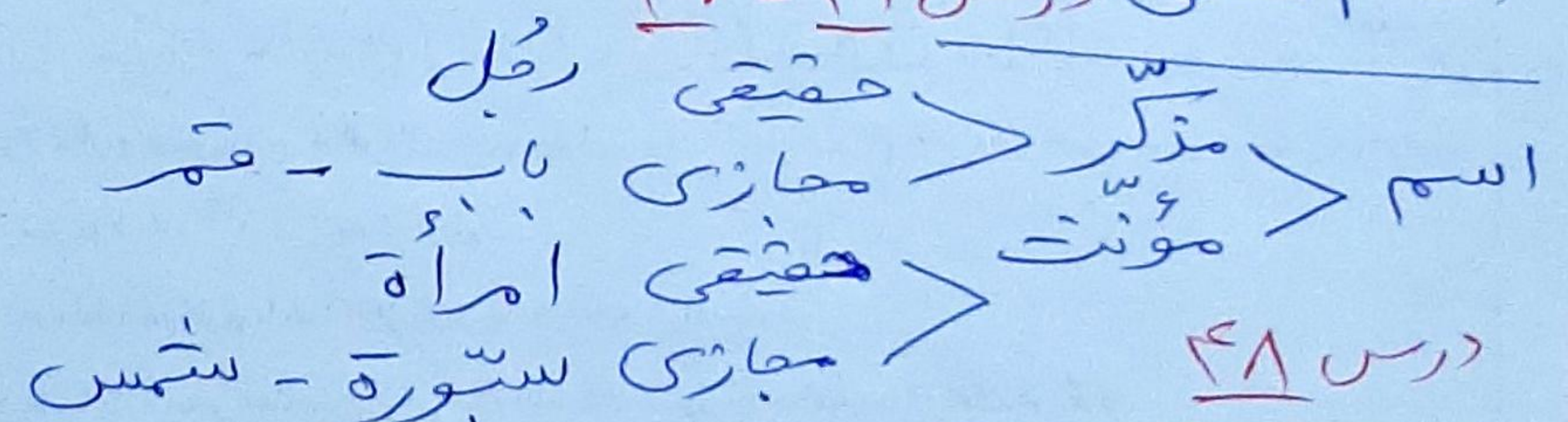
در ترجمه آخر مصدر: تن دن
 گفتن خندیدن

انقسام مصدر
درس ۴۰ و ۴۱

اسم
 جامد - از فعل گرفته نشده باشد
 مشتق - از فعل گرفته شده باشد
 فعل ← اسم مشتق

انقسام مشتق درس ۴۲ - ۴۷

(درس ۴)
 حالت های
 فاعل

درس ۴۱

اسم به لحاظ
 (حرف آخر)
 درس ۴۹

مقصود بی - ا - حرف الف لازمه و دایمی
 مدود او - الف آن را نده باشد
 منقوص بی - غیر مشدّد (مشدّد به منسوب)
 صمیم - (غیر از مورد مدود)
 شبیه صمیم - واو و یاء ماقبل ساکن

اسم > متصرف
غیر متصرف
از درس ۵۰ به بعد

(با تقسیم فعل > متصرف
غیر متصرف - جامد
اشتباه نشود)

حالت های فاعل - درس چهارم
درس های ۵۰ تا ۵۳

اسم > مفرد
مثنی
جمع

اسم > مصغر و تقلیل : قدکسن ، مقدار ، حجم ، زمان و مکان
درس ۵۴ و ۵۵ > با تغییر در ظاهر اسم
(دفت - دفت - دفت)

اسم > مشوب - اسم + می
غیر مشوب
درس ۵۶ و ۵۷
(فامیلی ، شهر ، کشور)
محمدی ، گرجانی ، ایرانی
اهمدي ، گلستانی ، عراقی

اسم > مفرد
مرکب
درس ۵۸

اسم > سالم
نا سالم
درس ۵۹

✓ در فعل > سالم
نا سالم
قواعد > عمومی ، فعل و اسم
مضوی - مضق فعل
مضوی - مضق اسم

اسم > معرفه
و نکره
✓ اقسام معرفه

درس ۶۰ تا ۶۲

اسم > معرب
مثنی
درس ۶۳
(در فعل مضارع > ۶ و ۱۲ مثنی
بقیه صیغه ها ← معرب)

ملفوظات > اقسام و احکام اعداد
امسام هنره و شیوه نوشتن هنره (درس ۶۶)
روشن تحریر به اسم

(اسم)
 از لحاظ حروف اصلی و حروف زاید
 تلافی
 رباعی
 خاص
 مجرد ← دارای ده وزن است
 مزيد ← دارای دزن های فراوان است
 مجرد ← دارای شش وزن است
 مزيد ← دارای دزن های فراوان است
 مجرد ← دارای چهار وزن است
 مزيد ← دارای وزن اندکی است

وزن های ثلاثی مجرد

- ۱- فَعْل = ضَرَب - وَزَن - اَكَلَ - صَدَف - نَحَو - قَتَلَ - قَلَب
- ۲- فَعْل = قَلَم - حَجَرَ - سَبَّ - قَهَرَ - اَسَدَ - جَلَلَ - حَسَنَ
- ۳- فَعْل = كَبَدَ
- ۴- فَعْل = نَجَدَ (پهلوان) - رَجَلَ
- ۵- فَعْل = عَلِمَ - صِدَّقَ - شَعَرَ
- ۶- فَعْل = مَلَلَ - عَمِلَ
- ۷- فَعْل = حَبَرَ (زرری دندان)
- ۸- فَعْل = شَكَرَ - شَرِبَ - حَسَنَ
- ۹- فَعْل = قَلَلَ - اَمَمَ - لَقِيَ
- ۱۰- فَعْل = كَتَبَ - اَفْتَقَ

✓ علوم العربیه
 قسبت صرف
 ✓ تصاريف
 شرح صرف ساده

توضیح ۱- دو وزن (فعل) و (فعل) شاذ و به جلافت قاعده هستند

۲- اسم های ثلاثی مجرد
 یک وزنی ← غالباً
 دو وزنی = عَنَقَ - عُنُقَ -
 سه وزنی = كَتَبَ - كَتَّفَ - كَيْتَفَ -
 چهار وزنی = فَعَّذَ - فَعَّذَ - فَعَّذَ - فَعَّذَ

۳- گاهی یکی از حروف اصلی اسم ثلاثی مجرد حذف می شود
 یا به جای حرف محذوف، حرف دیگری نمی آید
 ← دو حرفی استعمال می شود
 یا به جای حرف محذوف، حرف دیگری آورده می شود ← سه حرفی استعمال می شود

تکته های ۱ - فُوَه ← فُو (لطف ه) و بدون عوض
 ← فَم (ظف واو) و با عوض

۲- حرف اِصْطِی و جَائِزِیْنِ تُشَدُّنَ اَنْ، امر سماعی است.
 ← مراجعه به لغت نامه ها و معجم های لغوی

۳- بعضی از اسم ها، از ابتدای یک حرفی یا دو حرفی و صانع و ساخته شده اند
 مانند بعضی از ضمیرها، اسم موصول مشترک، اسم استعها م، اسم شرطه،
 کتابه، ظرف، ... ← جزءه مبنیات هستند.

[نود و نه درصد اسم ها معرب هستند و در آنها تغییر صورت می گیرد]

وزن های رباعی مجرد

- ۱- فَعْلَل = بُرُخ - خُرْدَل - سُرْمَد - كُؤَلِب - مَدَلِن - خُدُول -
- ۲- فَعْلَل = فُنْصِر (انگشت کوچک)، بِنْصِر (انگشت دوم) -
- ۳- فَعْلَل = سِطْر (مجالار) -
- ۴- فَعْلَل = جَلِيد (شتر کوتاه) -
- ۵- فَعْلَل = هَرْد - سَنَل - كُؤَلُو -
- ۶- فَعْلَل = بُرُوع - جُنْدَب (بیم نوع بلخ) -

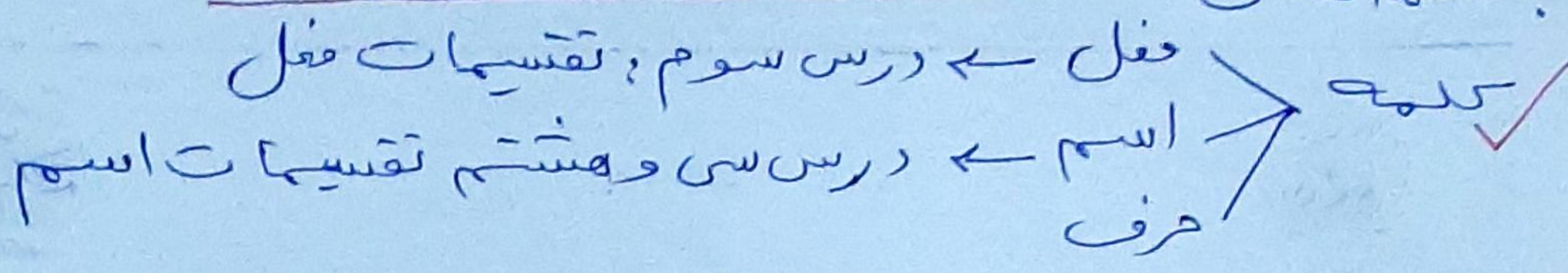
وزن های فماسی مجرد

- ۱- فَعْلَلَل = فِرْزِدَق -
- ۲- فَعْلَلَل = قَهْبَلِيس -
- ۳- فَعْلَلَل = خُرْعِيل -
- ۴- فَعْلَلَل = جِرْدَمَل -

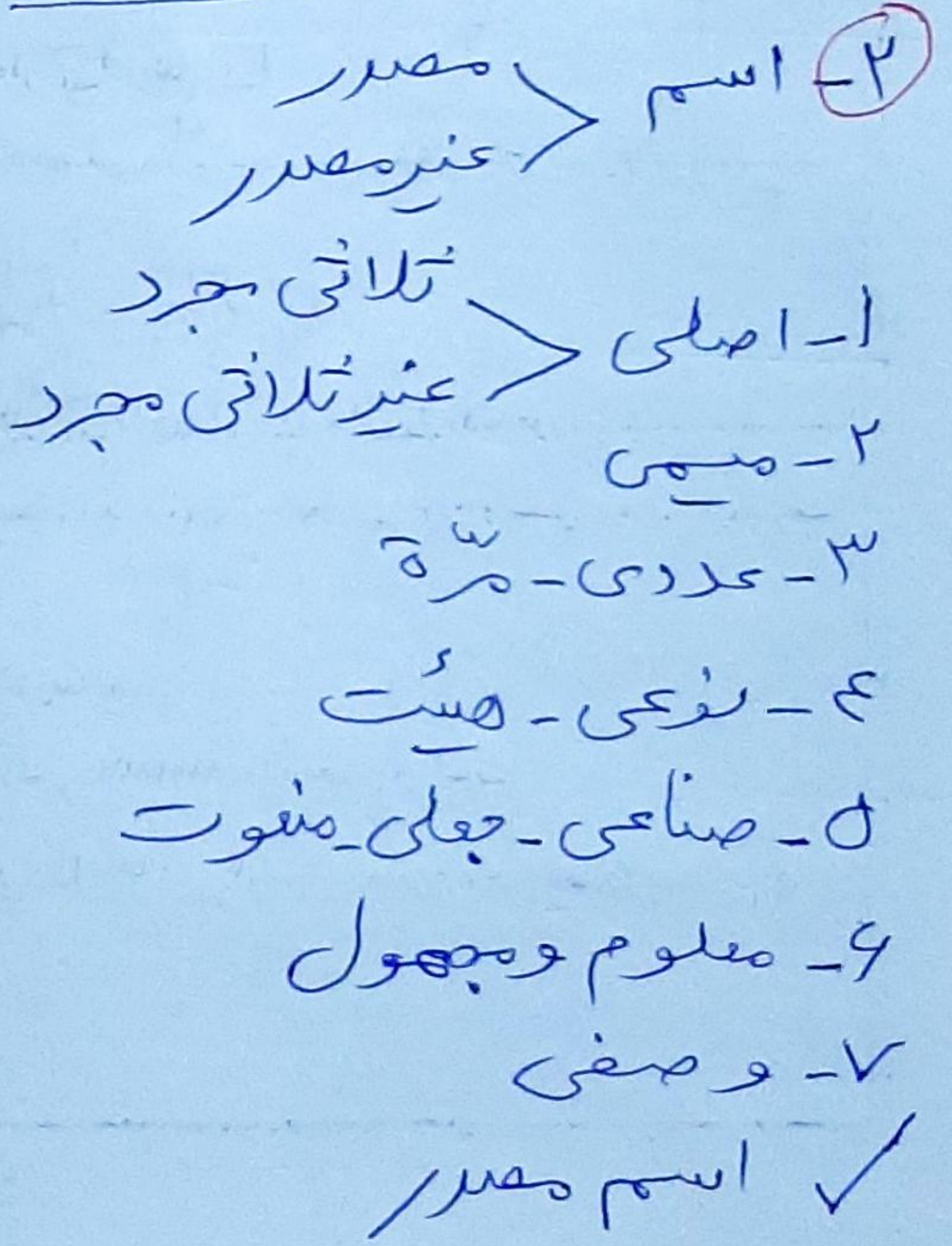
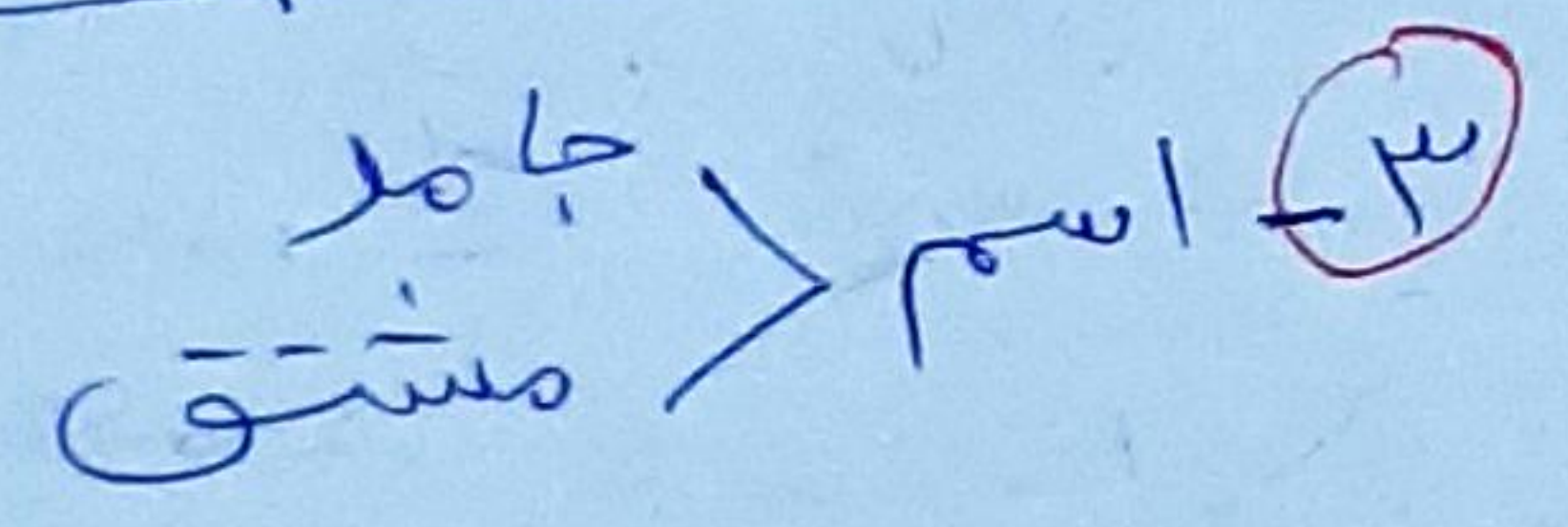
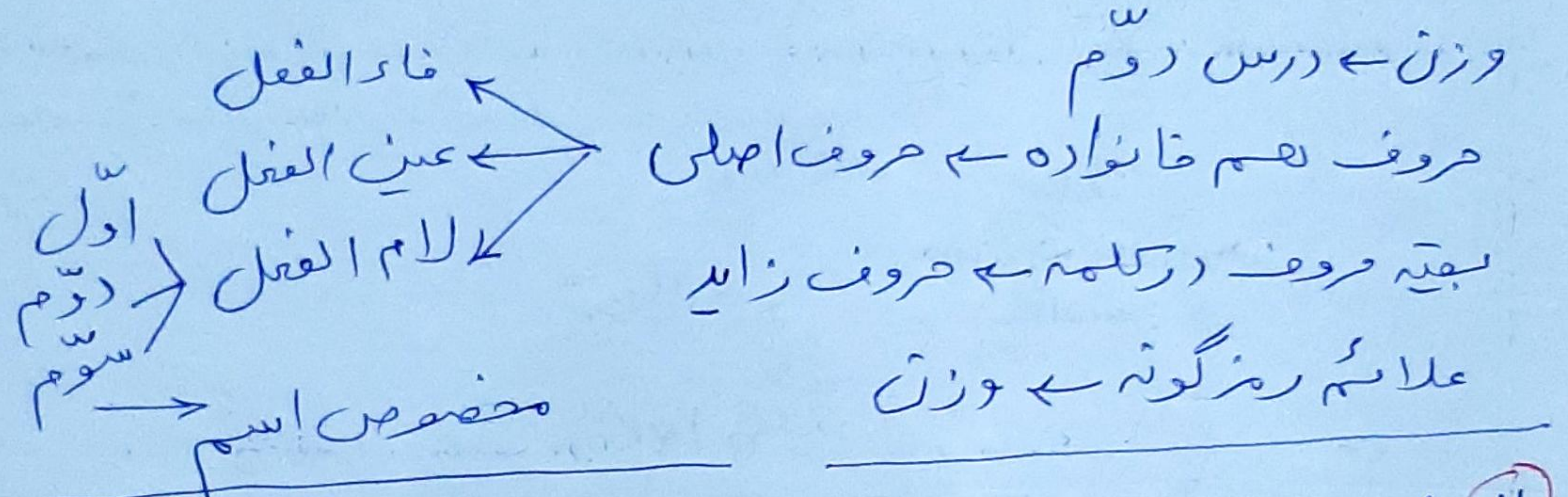
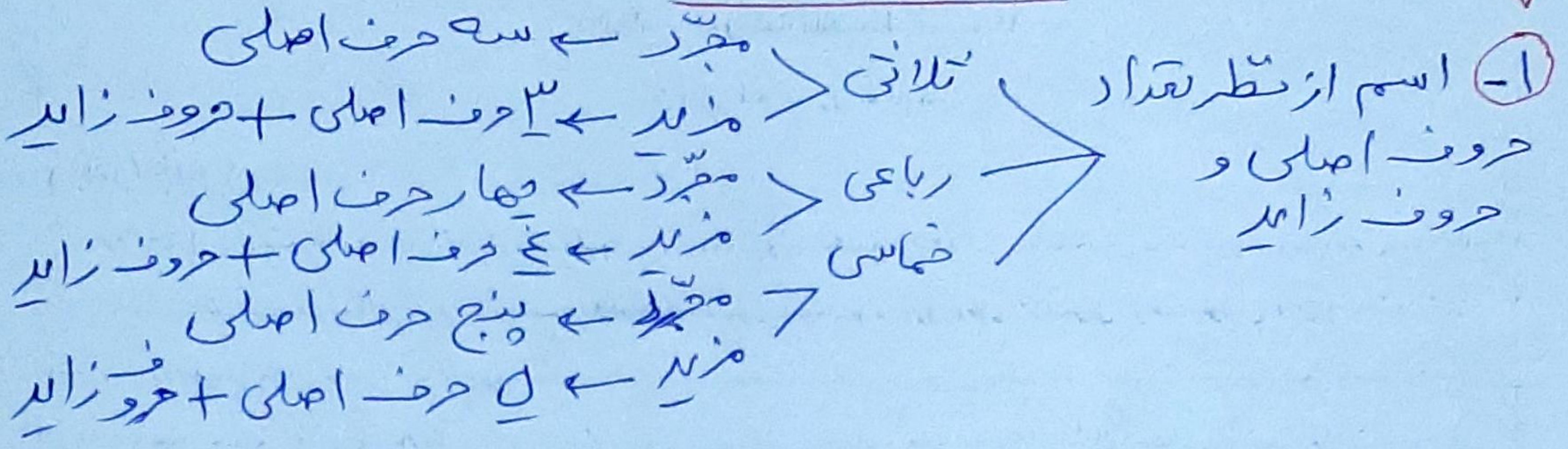
تکته :

✓ تعداد حروف اسم های مزید،
 حداکثر هفت حرف است.

✓ در شمارش تدرار ۱- تا آخر تا نشی
 حروف اسم
 مناسبه
 نمی شود
 ۲- علامت نشی
 علامت جمع

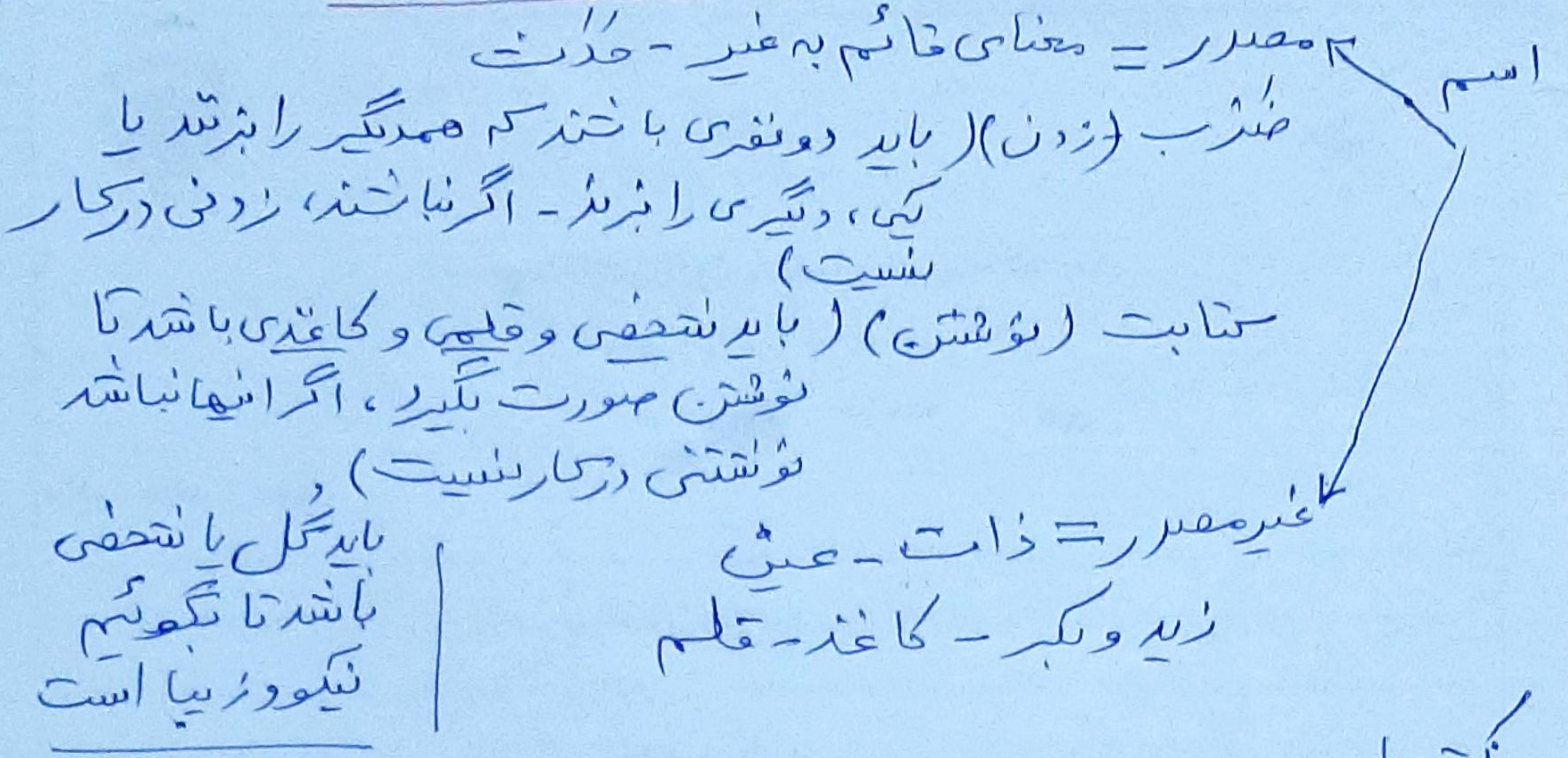

از تقسیمات اسم، فقط سه تقسیم درترم دوم خوانده میشود.

- ۱- اسم فاعل
- ۲- اسم مفعول
- ۳- صفت مشتبه
- ۴- اسم مبالغه
- ۵- اسم تفضیل
- ۶- اسم مکان
- ۷- اسم زمان
- ۸- اسم ابزار - آلت

درس ۴۱ اقسام مصدر

نکاتہا:

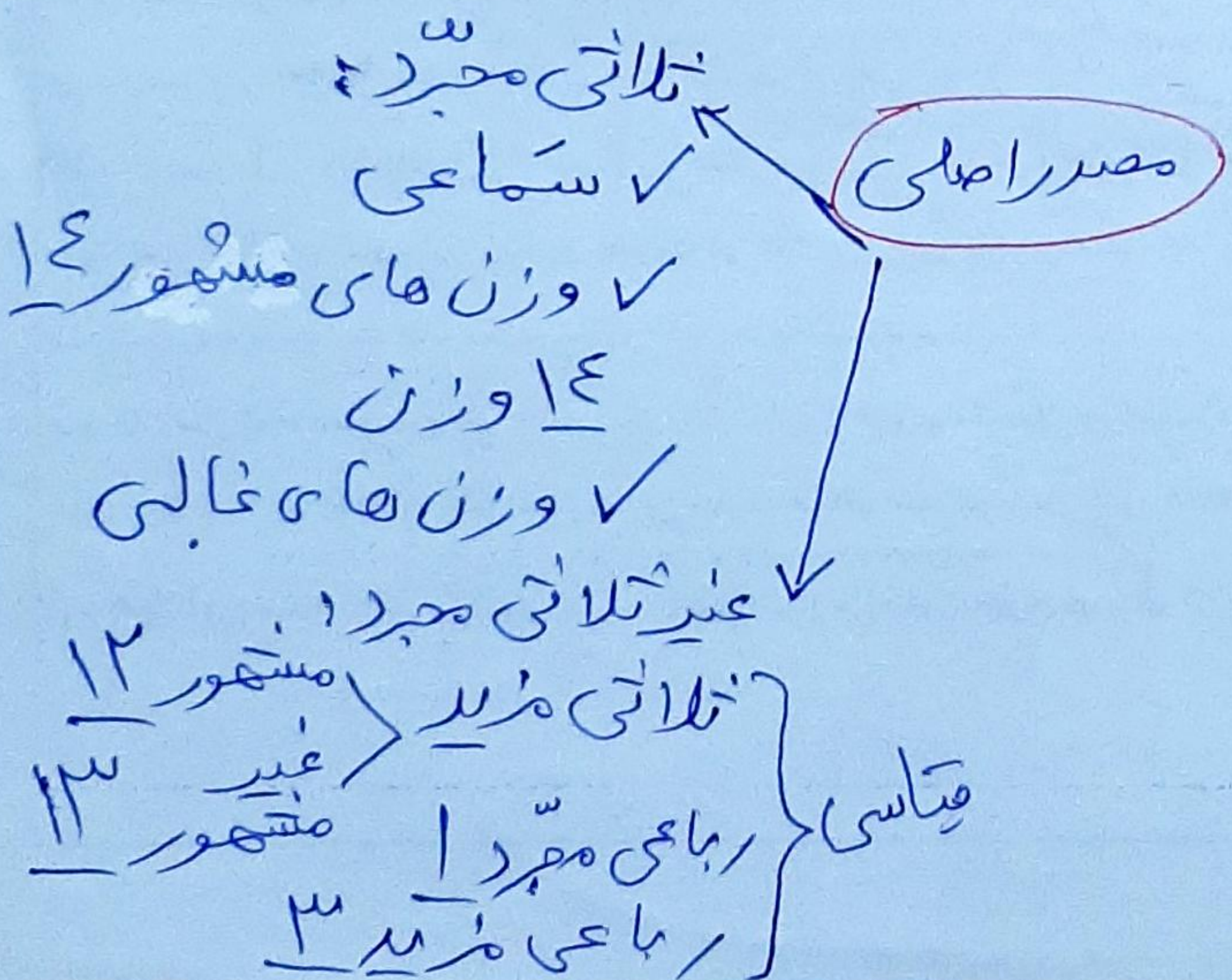
۱- مصدر ← فعل ← شبہ فعل (اسم ہا مستق)

ضرب ← یضرب ← ضارب و مضروب

علم ← یعلم ← عالم و معلوم و علیہ و علامہ و اعلم

۲- ضرب ← زدن ← زد - سوم شخص ماضی { در زبان فارسی = کتابت ← نوشتن ← نوشت

اقسام مصدر:

- اصلی
- صیغی
- عددی - مرہ
- نوعی - ہیئت
- صناعی - بعلی یثبوت
- معلوم و مجهول
- وصفی
- اسم مصدر

وزن های مشہور

فعل	کسب قتل	فعل	نکاح فرار
فعل	حفظ فکر	فعل	بکاء صراخ
فعل	بعد قرب	فعلان	ضربان
فعل	ورم مرض حسد	فعل	ظہور طیوس قعود
فعل	وکالہ دلالتہ ولایتہ اشجاعتہ	فعل	طلوع مغروب
فعل	کتابة تجارة هرات	فعل	نہیب صریح
فعل	ثمة صفة تشبہ		
فعل	سخ بود زرد بود		

وزن های دیگر:

فعل	عبارة
فعل	سهولة
فعل	رصة
فعل	قبول
فعل	هدى

دو نکته اعلالی: (غالباً) ثلاثی مجرد
 ۱- مصدر - مثال واوی - وزن فعل
 وعلا ← وعلا ← علا ← علا
 ✓ غالباً. لذا در وزن جاری ما مشورہ

✓ گاهی در (فعل) جاری ما مشورہ و شوع ← وسع ← سع ← سع
 وکت واو بہ ما بعد حذف واو بہ جای واو، در آخر کلمہ تا دم آید.

۲- مصدر - اجوف واوی - (ثلاثی مجرد بہ ثلاثی مزید)
 قبل از واو کسره باشد و
 بعد از واو، الف باشد و
 واو در ماضی اعلال شده، باشد صوتکم صام
 واو قلب بہ یاد ما مشورہ
 صوام ← صام

باسمہ تعالیٰ توضیح درس ۴۲ و نکتہ ۱

اسم در زبان عربی

به دو قسمت تقسیم میشود:

۱- یا موضوعاتی است که هم

در ذهن و هم در خارج

وجود دارد مانند انسان

و حیوان و اشیاء و

آسمان و زمین و ...

(علی - حسن - زید

ماہر - زہراء - ہند)

به اولی، مدث می گویند.

یا قائم به غیر می گویند یعنی با کلمت جدیدی که به وجود می آید.

به دومی، ذات می گویند.

۱- یا کما رو حالتی است که فقط در

ذهن وجود دارد و اگر بخواهیم در

خارج نشان دهیم باید با کلمت اسم

دیگری باشند مثلاً (رفتن) در ذهن

است. (آمدن) در ذهن است اما

اگر کسی بیاید و بیرون، این رفتن و آمدن

با کلمت آن شخص برای ما معلوم

میشود.

و مانند رنگها که اگر بخواهیم به کسی

نشان دهیم با کلمت پارچه و کاغذ و

دیوار، رنگها را نشان میدهیم.

یا قائم به غیر می گویند یعنی با کلمت جدیدی که به وجود می آید.

به دومی، ذات می گویند.

مثلاً بیدایش

نکتہ ۱- این مصدر (مدث و معنای قائم به غیر) رشتہ فاعل به وجود

آمدن فعل (انواع فعل، معلوم و مجهول)

شبه فعل (اسم ها، مشتق) - درس ۴۲ است.

زدن + علی + زمان (گذشته - حال - آینده) = فعل زار معلوم

فاعل - فعل معلوم

زدن + زید + زمان = فعل زده مجهول

نائب فاعل - فعل مجهول

ضرب علی

ضرب زید

زدن + علی = می شود اسم فاعل ← ضارب

زدن + زید = می شود اسم مفعول ← مضروب

کسیه فعل / اسم مشتق

در درس ۴۲ به بعد

مصدر مبینہ ۱

یہی از اقسام مصدر، مصدر مبینہ است۔ (چون اول آن، مبینہ زائدہ و وجود دارد) مصدر مبینہ از نظر معنا هیچ فرقی با معنای اصلی ندارد

اما مصدر اصلی در ثلاثی مجرد، سباعی و غیر ثلاثی مجرد، قیاسی است در حالی که مصدر مبینہ در همه موارد قیاسی است.

پیوستگی ساختن مصدر مبینہ در ثلاثی مجرد:

در صحیح و سالم و مهموز و مضاعف، در ناقص، در مثال یابی، در مثال واوی که واو در مضارع حذف نشده است، در اجوف واوی، در اجوف یابی، در وزن فِعْلٌ وَفِعْلٌ، در لقیف، در وزن مَفْعَلٌ مَأْتِدٌ، در مثال واوی که واو در مضارع آن حذف شده است، (قاعدہ ۱) و در اجوف یابی که در وزن فِعْلٌ است: قواعد اعلال

سالم صحیح: قَتَلَ ← مَقْتَلٌ
مهموز: أَخَذَ ← مَأْخُذٌ
اجوف واوی: قَوْلٌ ← مَقَالٌ (مَقُولٌ) ق ۳ و ۴
ناقص: جَبْرٌ ← مَجْبَرٌ
مضاعف: قَرَّرَ ← مَقَرَّرٌ
مثال واوی - که واو در مضارع حذف نشده است: وَجَلَّ ← مَوْجَلٌ
لقیف: حَبِيْ ← مَحْيِيْ ق ۴
مفروق: وَقِيْ ← مَوْقِيْ ق ۴

وَعَدَ لَعْدٍ ← مَوْعِدٌ - مثال واوی که واو در مضارع آن حذف شده است.
زَادَ زَيْدٌ ← مَزِيدٌ - اجوف یابی که در وزن فِعْلٌ است.

تَوْبَةٌ: گاهی بزلات ماعده مَغْفِرَةٌ - مَعْدِرَةٌ - مَعْرِفَةٌ در وزن مَفْعَلٌ
مُحْكَمٌ + هَاءٌ ← مَحْكَمَةٌ
مَحْكَمَةٌ + هَاءٌ ← مَحْكَمَةٌ

مصدر مجهول

چگونه ساختن مصدر مجهول در غیر ثلاثی مجرد

- ← از مضارع مجهول (صیغه اول)
- ← حذف حرف مضارعه (حرف یاء)
- ← قرار دادن سیم مفهوم به جای حرف مضارعه

ثلاثی مزید
 رباعی مجرد
 رباعی مزید

- ثلاثی مزید: باب افعال - مضارع مجهول ← یَلْمِزُ ← مَلَمَزَ
- باب تفعیل - مضارع مجهول یُضَرِّفُ ← مَضَرَّفٌ
- باب تفاعل - مضارع مجهول یُقَاتِلُ ← مَقَاتَلٌ
- رباعی مجرد: باب فَعَلَلَة - مضارع مجهول یَزَلُّنَّ ← مَزَلَّلٌ
- رباعی مزید: باب تَفَعَّلَ - مضارع مجهول یَتَدَرَّجُ ← مَتَدَرَّجٌ

مصدر عددی - مَرَّةً

اسم است که بر یک بار واقع شدن کار رالت می کند یا حالت

- مصدر مَرَّةً از فعلی ساخته می شود که دو شرط دارد:
 - دارای اثر محسوس و ظاهری باشد مانند نشستن - خوردن - رفتن - (نه افعالی که باطنی هستند مانند دانستن - ندانستن و جهل)
 - اوصاف ثابت نباشد مانند همان مثال های نشستن (استیادن) خوردن - رفتن (نه اوصافی که ثابت و دائمی هستند مانند ریشی و ریشایی و قد بلندی و قد کوتاهی)

مصدر عددی - هِئَتٌ

اسمی که نوع و هیئت و چگونه فعل را بیان می کند. نوع راه رفتن - نوع غذا خوردن - نوع آکرام

قواعد ساختن

مصدر عددی

در ثلاثی مجرد، بروزن فَعْلَةٌ

✓ اگر مصدر اصلی بروزن فَعْلَةٌ بود برای بیان

مَرَّةً و عدد از صفت واحد استفاده می شود.
رُحْمَةٌ واحد

در غیر ثلاثی مجرد (ثلاثی مُزید - رباعی مجرد - رباعی مُزید)
با اضافه کردن ة به آخر مصدر اصلی

✓ اگر مصدر اصلی با ة بود برای بیان مَرَّةً و عدد

مقابلة واحد → از صفت واحد استفاده می شود.

(باب مفاعلة - نشش باب از ابواب غیر مشهور - باب فَعْلَةٌ)

✓ اگر بایی دارای چند مصدر بود؛ از مصدر مشهور آن باب، مصدر عددی
مستخرجیم. (باب تعقیل - باب مفاعلة - باب فَعْلَةٌ)

در ثلاثی مجرد؛ بروزن فِعْلَةٌ

قواعد ساختن

مصدر نوعی

✓ اگر مصدر اصلی بروزن فِعْلَةٌ بود؛ همراه مصدر

اصلی، کلمه ای آورده می شود که دلالت بر
هیئت و نوع فعل کند. رُشْدَةٌ عَظِيمَةٌ

در غیر ثلاثی مجرد؛ (ثلاثی مُزید، رباعی مجرد، رباعی مُزید)

با اضافه کردن کلمه دیگر به مصدر اصلی.

اکرام + الأمیر

درس پنجم - مطالعہ و پژوهش - مصدر موقول - (بیت ثنوی) ✓

در حالات فعل مضارع - مضارع منصوب را عنوان داریم . (حروف مصدری)

أَنْ - لَنْ - كَيْ - لَوْ - مَا
أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ - بقرہ آیہ ۱۸۴

حرف ناصب فعل مضارع منصوب - حذف تون

✓ حرف مصدری به صورت مصدری معنای شود: روزہ گرفتن ^{شما} برای شما

خیر است

درس ۴۱ - مصدر صناعی - جعلی - منحوت

اسم + یاء مشدّد - یّ + ة (فمول مصدر صناعی)

انسان + یّ + ة ← انسانیّة : انسان بودن

✓ در مصدر عددی گفتیم، از صفاتی باشد که ثابت نباشد

در اشیاء گوئیم، صفتی که لازم و دائمی است.

✓ در درس ۵۶ - اسم منسوب : ایران ← ایرانی

اگر بخواهیم از ایرانی مصدر صناعی درست کنیم یّ نسبت

را حذف می کنیم، و یّ + ة مصدر صناعی را اضافه می کنیم:

ایرانیّة

✓ اسم منسوب = عرب + یّ ← عربی

مؤنث آن می شود: عربیّة ← عرب + یّ + ة

اسم مشوب مؤنث با مصدر صناعی اشتباه نشود

(لازم معنای متوجّه می شود)

پرسش میانی | رأیت امرأةً ایرانیّةً | ایرانی بودن را به

موصوف صفت

| امرأةً نسبت می دهیم، و به دلیل مؤنث بودن، ة می آوریم.

مصدر معلوم و مصدر مجهول (بحث نحوی)

همانطور که فعل > معلوم - دارای فاعل
 مجهول - دارای نائب فاعل
 (مفعول به جای فاعل)

مصدر > معلوم - دارای فاعل
 مجهول - دارای نائب فاعل

درس ۱۰

راه تشخیص این دو مصدر، قرینه لفظی و معنوی است

سببیک

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا قِتْلًا مِنْ

ضَرْبٍ سَعِيدٍ عَلِيًّا ضَرْبًا

رِزْقٍ وَ كِتَابَةٍ شَدِيدٍ
 رِزْقِي شَهَادَتِ

مصدر مجهول

فعل معلوم

ضَرْبٍ عَلِيًّا ضَرْبًا
 فعل مجهول مصدر مجهول

سوره روم آیات ۳۰ و ۳۱

مصدر وصفی

مشتقات > اسم فاعل > مؤنث ✓ فاعلة > كاذبة
 اسم مفعول > مذکر ✓ مفعول مرفوع
 مؤنث ✓ مفعولة مكرهة

وزن ← اسم فاعل مؤنث، اسم مفعول مذکر و مؤنث
 معنا ← مصدری

توقفة

کتاب فعال

فَلَوْ فَعْل

وزن ← مصدری

مکتوب
 نوشته شده

مفروق
 افزوده شده

باسمہ تعالیٰ

اسم مصدر

مصدر سے واقع شدن کاری یا پدید آمدن حالتی سے پاک بودن
اسم مصدر سے حاصل و نتیجہ مصدر سے پاکیزگی

✓ پاک بودن نسبت بہ لباس ، نسبت بہ بدن ، نسبت بہ مکان
پاکیزگی جزئی اُرایان است

✓ اسم مصدر در زبان عربی، سماعی است. (قاعدہ و قانون ندارد)

✓ وزن ، گاهی مماثلہ مصدر ، گاهی ہم با هم متفاوت هستند.

در فارسی

- بن مضارع + ش پرسیدن - پرسش
- بن مضارع + ه خریدن - خنده گریستن - گریه
- صفت + ی شنیدن - شنوایی چیدن - چیشایی
- مصدر بدون تون + ار دیدن - دیدار کشتن - کشتار

✓ مصدر و اسم مصدر مختلف

سرور - شاد بودن
سزار - شادی

ضرب - خسارت و زیان دیدن
ضزار - سختی و قسطن

✓ مصدر و اسم مصدر واحد

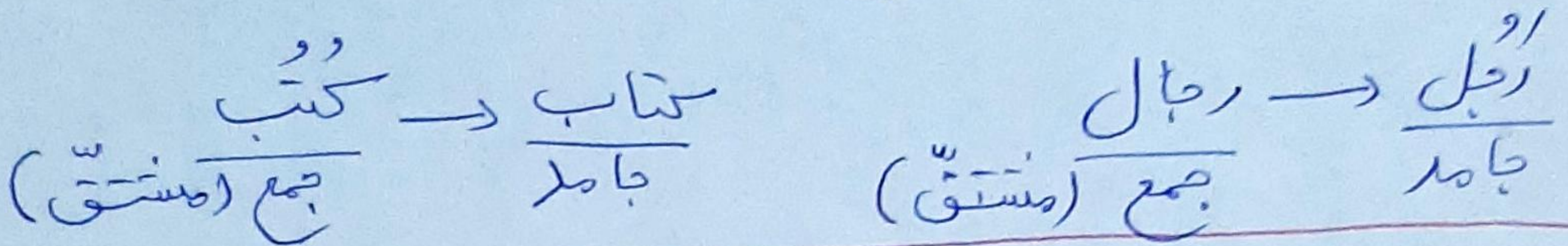
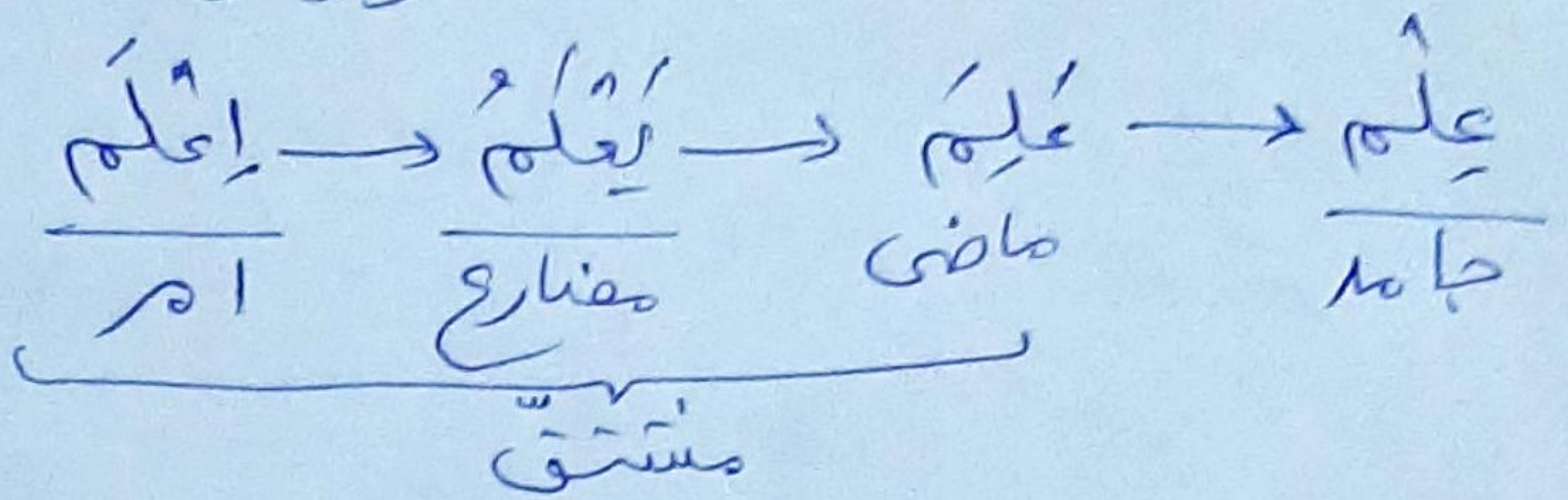
سؤال - پرسیدن و پرسش

مشتقات

در درس اول خواندیم : علوم ادبی، علوم عربی، و علم ہستند

یکی از آن علوم، علم اشتقاق است. (به صورت عام) هر نوع

مشتق : کلمه ای که از کلمه دیگر گرفته شده باشد.
 جامد : کلمه ای که از کلمه دیگر گرفته نشده باشد.

در علم صرف : رَبِّهِ (به صورت خاص) در باب اسم مشتق : اسمی است که از فعل گرفته شده باشد.

جامد : اسمی است که از فعل گرفته نشده باشد.

اسم فاعل

در فارسی : رونده - خواننده - نویسنده - گوینده - زنده - پیشره

در عربی : از کسی کاری صادر شود که دائمی نباشد یا حالتی داشته باشد که ثابت نباشد

(دائمی و ثابت ← صفة مشبہ)

طریقہ ساخت ثلاثی مجرد

مشتقات
بغیر ثلاثی مجرد (ثلاثی مزید)
رباعی مجرد - رباعی مزید

طریقه ساخت
اسم فاعل

در ثلاثی مجرد بیرون فاعل
در غیر ثلاثی مجرد

صنعه اول

از فعل مضارع معلوم

حذف حرف مضارعه

سیم معلوم به جای حرف مضارعه

حرف ماقبل آخر اگر ملسور نبود، ملسور می‌کنیم

مانند باب تفاعل

و تفاعل

ذاهب مفرد مذکر ^همَحْسِن

ذاهبان مشن مذکر ^همَحْسِنَان

ذاهبون جمع مذکر ^همَحْسِنُونَ

ذاهبیه مفرد مؤنث ^همَحْسِنَةٌ

ذاهبیتان مشن مؤنث ^همَحْسِنَتَان

ذاهبیات جمع مؤنث ^همَحْسِنَات

(برای غایب و مخاطب و متکلم تکسان است)

متصرف - اسم فاعل ساخته می‌شود

غیر متصرف - اسم فاعل ساخته نمی‌شود

درس ۳۶
افعال

بعضی از صفات انصاف به مؤنث دارند: مانند فاعل و

مُضْعِع - لذا بهتر است بدون ه بیاید.

ثلاثی مجرد

باب افعال
همانند حالات فعل مضارع

رفع - محمد ^و

نصب - محمد ^ا

جر - محمد ^و

بیت شعری:
اسم سه تا
اعراب می‌گیرد

این اعراب سه‌گانه به حالت‌های مختلف نشان داده می‌شوند:

رفع كاتب ^و	کاتبان ^و	کاتبون ^و
نصب كاتباً ^ا	کاتبین ^ا	کاتبین ^ا
جر كاتب ^و	کاتبین ^و	کاتبین ^و

مشتقات اسم مفعول

تعریف اسم مفعول : کسی یا چیزی که کاری بر او واقع یا حالتی در او
به وجود آمده است که ثابت و دائمی نیست. (اثر و نتیجه کار اسم فاعل)
نوشته شده ، و سوسه شده

[نوشتن از نوشته - اسم فاعل ، و سوسه از سوسه گر - اسم فاعل]
به وجود آمد [ثابت]
مُوسِس

طریقه ساخت اسم مفعول :

در ثلاثی مجرد : بروزن مفعول

در غیر ثلاثی مجرد : (ثلاثی مزید ، رباعی مجرد ، رباعی مزید) :

از فعل مضارع مجهول می گیریم .
حرف مضارع و حذف می کنیم
به جای حرف مضارع ، میم مضموم می آوریم

یَعْسَن - صیغه اول
یَعْسِن

میم مضموم می آوریم

مُوسِس	مُشَل	مُفْرَد مُدَكَّر	مُكْتُوب
مُوسُوسَانِ	مُتْرَلَانِ	مُتْنِي مُدَكَّر	مُكْتُوبَانِ
مُوسُوسُونَ	مُتْرَلُونَ	جَمْع مُدَكَّر	مُكْتُوبُونَ
مُوسُوسَةٍ	مُتْرَلَةٍ	مُفْرَد مُؤنث	مُكْتُوبَةٍ
مُوسُوسَتَانِ	مُتْرَلَتَانِ	مُتْنِي مُؤنث	مُكْتُوبَتَانِ
مُوسُوسَاتُ	مُتْرَلَاتُ	جَمْع مُؤنث	مُكْتُوبَاتُ

توجه : مصدر میسر
ساختن { یکسان است ،
در غیر ثلاثی مجرد }
وقتی در کلام و جمله قرار گیرد با قرینه مشخص می شود

ضمائر در اسم فاعل

درس ۴ - فاعل - حالت های فاعل (متکلم، مخاطب، غائب)
(مذکر مؤنث) (مفرد، متن، جمع) (متکلم و عدہ، متکلم مع الغیر)

فاعل > اسم ظاهر
ضمیر - بارزہ مستتر (پنهان) (اشکال)
درس ۱ -
ضمیر مستتر > جوازی و جوبی

فاعل در اسم فاعل > اسم ظاهر
ضمیر > بارزہ
ما الطالب کاتبین (هم)

بحث نحوی :

فاعل انا	فاعل انت	فاعل هو	مفرد مذکر : سعيد کاتب مبتداء خبر
فاعل نحن	فاعل انها	فاعل هما	مثنای مذکر : سعیدان کاتبان
فاعل نحن	فاعل انهم	فاعل هم	جمع مذکر : سعیدون کاتبون
فاعل انا	فاعل انت	فاعل هي	مفرد مؤنثه : سعیده کاتبه
فاعل نحن	فاعل انها	فاعل هما	مثنای مؤنثه : سعیدتان کاتبتان
فاعل نحن	فاعل انتهن	فاعل هن	جمع مؤنثه : سعیدات کاتبات

علامات رفع و نصب و جر

مفرد مذکر	وَ	↓	و
مثنی مذکر	اِنَّ	↓	و
جمع مذکر	وَنَ	↓	و
مفرد مؤنث	وَ	↓	و
مثنی مؤنث	اِنَّ	↓	و
جمع مؤنث	وَ	↓	و

در اسم فاعل و اسم مفعول

مفرد مذکر	مفروباً	مفروب
مثنی مذکر	مفروبین	مفروبین
جمع مذکر	مفروبون	مفروبون
مفرد مؤنث	مفروبة	مفروبة
مثنی مؤنث	مفروبین	مفروبین
جمع مؤنث	مفروبات	مفروبات

صفتای در اسم مفعول

[اسم فاعل ← از فعل مضارع معلوم گرفته می شود ← فاعل می خواهد]
اما اسم مفعول ← از فعل مضارع مجهول گرفته می شود ← نائب فاعل

صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت

صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت

مفرد مذکر	سعد	مفروب	هو
مثنی مذکر	سعدان	مفروبین	هما
جمع مذکر	سعدون	مفروبون	هم
مفرد مؤنث	سعیدة	مفروبة	هي
مثنی مؤنث	سعیدان	مفروبین	هنما
جمع مؤنث	سعیدات	مفروبات	هن

صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت
صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت
صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت
صفتای در اسم مفعول
اسم ظاهر ← مفروب سعد
نائب فاعل ← انت

اسم مفعول فعل های لازم

باسمه تعالی

درس نفس و رسم و ریزدهم

فعل > لازم - فاعل > معلوم - فاعل
مستدی - فاعل + مفعول > مجهول - نائب فاعل

فعل لازم اگر مستدی به حرف خبر شود و مجهول بشود :
فعل همیشه به صورت صیغه اول باقی می ماند و نائب فاعل تفسیر می کند

درس پهل و سوم : اسم مفعول ، نائب فاعل می خواهد

یا از فعل مستدی می گیریم : ۶ صیغه دارد

یا از فعل لازم می گیریم : که در این صورت مستدی به

حرف خبر می شود و بعد اسم مفعول را از فعل لازم مستدی به حرف خبر شده
می گیریم : ۴ صیغه دارد

اسم مفعول به صورت صیغه اول باقی می ماند و نائب فاعل تفسیر می کند

تُرُلْ لازم ← مستدی به حرف خبر تُرُلْ به ← مجهول تُرُلْ به

اسم مفعول : مُتْرُولٌ به بهما بهم بها بهما بهم
(از مضارع مجهول) بک بکما بکم یک یکما بکن
می گیریم :
تُرُلْ به

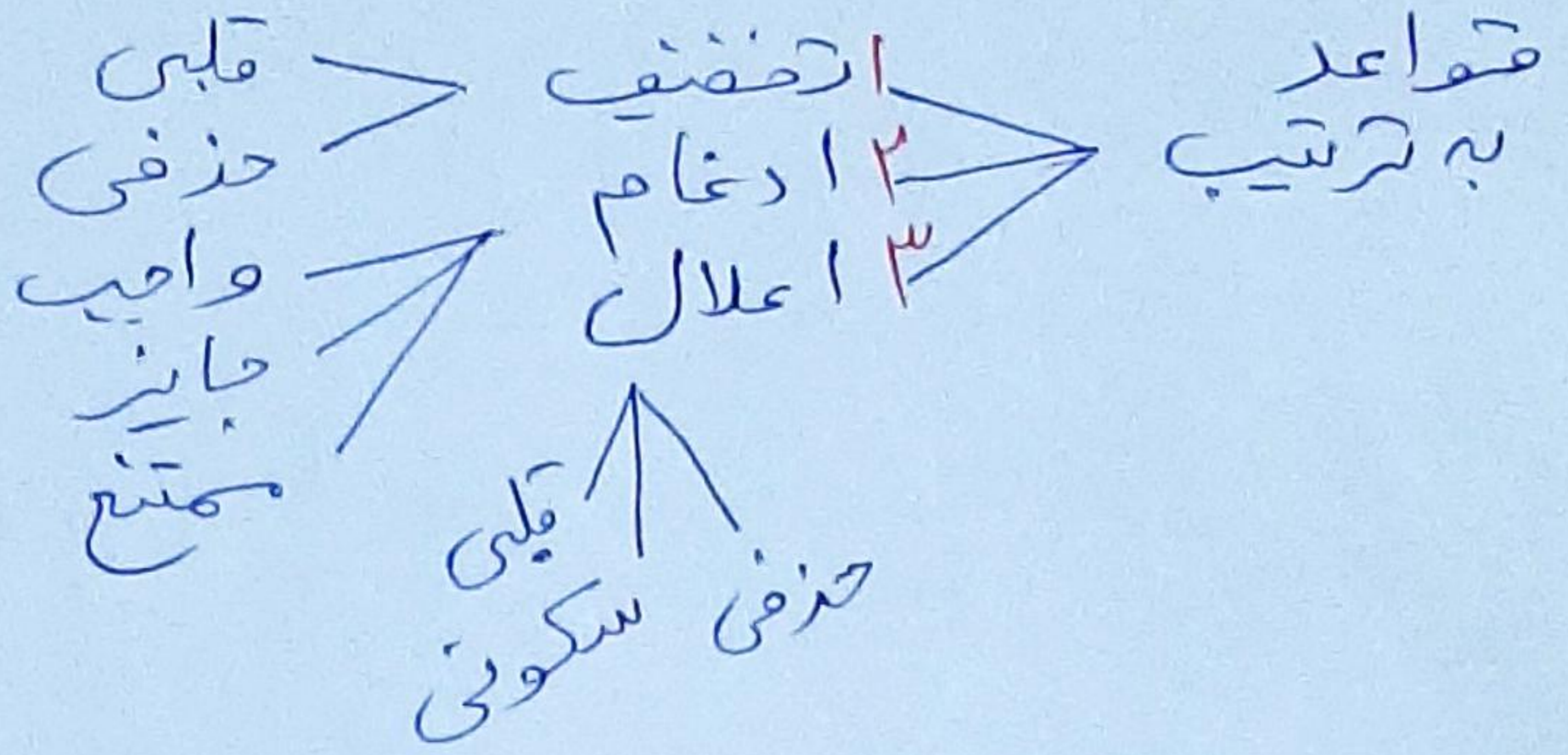
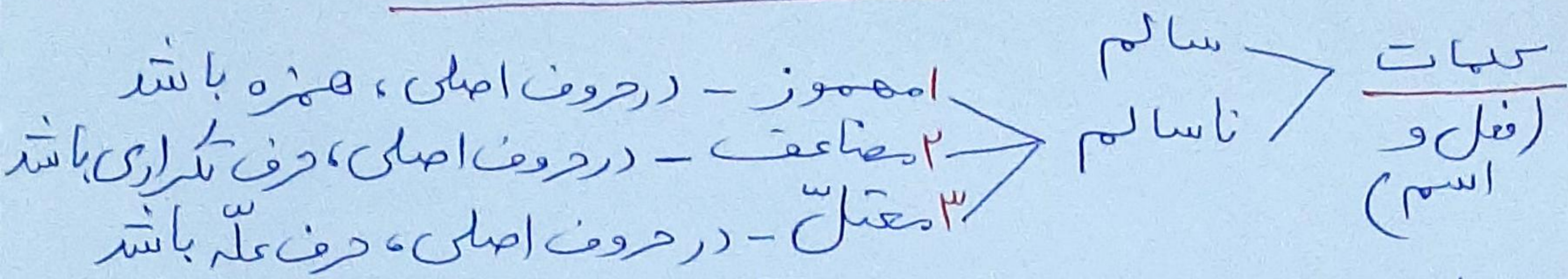
[همانند مصدر و صفتی] وزن
درس ۴۱
۱۱
خلق ← مخلوق
فعل وزن (معنا)

معنا
اسم مفعول

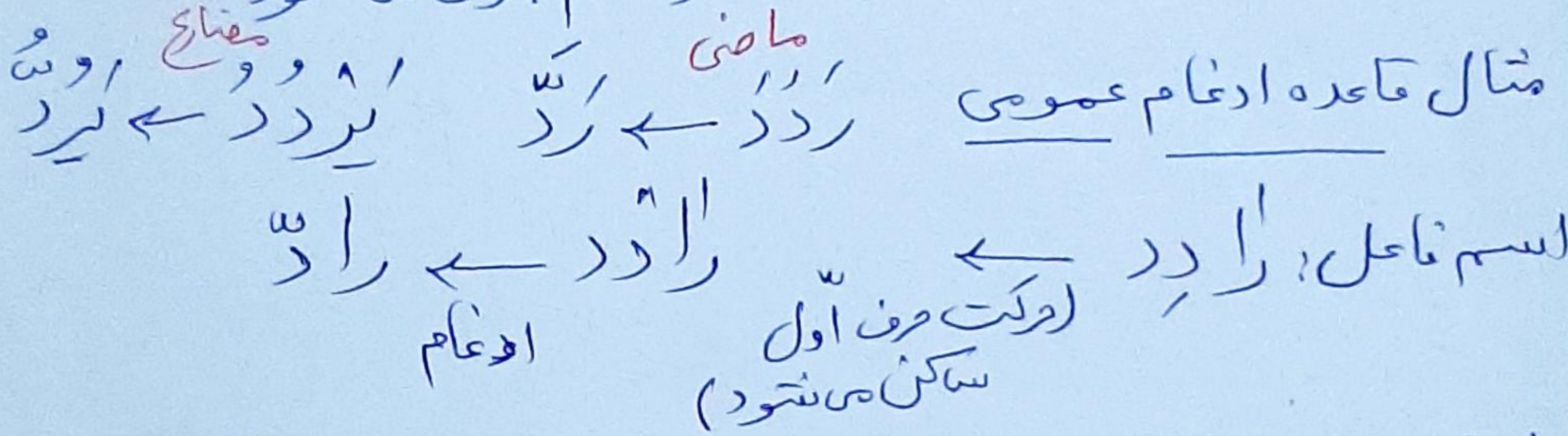
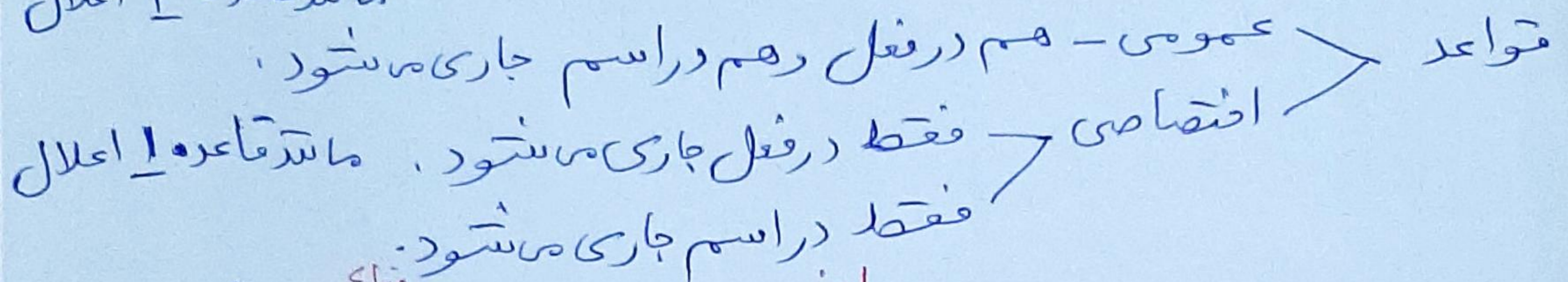
فعل
فعل
فعل
فعل

باسمه تعالی

ناسالم در اسم فاعل

مانند قاعده ۲ اعلال

(قاعده ادغام واجب همراه با تکه - درس ۲۸)

قاعده اختصاصی اعلال در باب اسم فاعل:

در اسم فاعل ثلاثی مجرد عین الفعل حرف عله باشد (واو - یاء)

یعنی حرف عله بعد از الف واقع می شود به قلب به همزه می شود.

به شرطی که در فعل آن قواعد اعلال جاری شود

فَاعِل ← فَاوِل و فَايِل ← فَائِل

قَوْلٌ ← قَالَ لِقَوْلٍ ← لَقِيْلٌ قَاوِلٌ ← قَائِلٌ
 سَيَّرٌ ← سَارٌ لَيْسِيْرٌ ← لَيْسِيْرٌ سَايِرٌ ← سَائِرٌ
 ماضی مضارع اسم فاعل

یہ ظلاف عا و ر . (در صورتی، حرف عله در حکم حرف صحیح است
 عور یعور و اعلال جاری نمی شود) (در مثال عا و ر، در
 ماضی و مضارع قواعد اعلال جاری نمی شود چون به معنای عیب است)
 ← صرف سارہ، مثبت قواعد اعلال، تبصیر بر قواعد اعلال)

جدول ثبوتہ ہا :

مہموز : اُ اُمِرُ ← قاعدہ تفتیح قلبی - و اُمِیْبُ ← اُمِیْرُ
 مضاعف : تَا مِمٌ ← قاعدہ ادغام واجب، ہمزاء بانقلہ ← تَا مٌ
 اجوف : فَاوِنٌ ← قاعدہ اختصا صی اسم فاعل ← فَاوِنٌ
 ناقص : دَاعِوٌ ← قاعدہ ۱ - دَاعِیٌّ خوانندہ صی شُور دَاعِیْنٌ
 لَفْطِیٌّ : وَاقِیٌّ ← وَاقِیْنٌ (تنوین ہماں نوں ساکنہ است)

قاعدہ ۱ - دَاعِیْنٌ ← دَاعِیْنٌ دَاعِیْنٌ ← دَاعِیْنٌ
 وَاقِیْنٌ ← وَاقِیْنٌ وَاقِیْنٌ ← وَاقِیْنٌ
 کہ با تنوین نوشتہ می شود

✓ اگر اسم فاعل ناقص و لفظی با الف و لام بیاید ← این قواعد جاری
 نمی شود -

چون اسم کہ الف و لام داشتہ باشد تنوین نمی گیرد - الرابعی - المواعی

المہندی - قاعدہ ۱ - مہندی : قواعد ۱، ۱، ۱، ۱ ← مہندی

باسمه تعالی

نا سالم در اسم مفعول

ادامه جلسه قبل قواعد ^{عمومی} اختصاصی

مثال برای قواعد عمومی: مبیوع ^و ق ۳ ^و مبیوع ^و ق ۴ ^و مبیوع ^و ق ۱۱

در ادامه این قاعده جاری می شود؛ ما قبل یاء اگر ضمه باشد به کسره تبدیل می شود. ← مبیوع ^و

مهدوی قاعده اختصاصی؛ واو و یاء در یک کلمه، در کنار هم،

اولی ساکن و غیر منقلب به واو مقلب به یاء می شود ←
مهدوی ^و یاء در یاء ادغام می شود ← مهدوی ^و

بعد از این قاعده بالا؛ (ما قبل یاء اگر ضمه باشد به کسره تبدیل می شود) جاری می شود ← مهدوی ^و

جدول ← معیوب ^و ق ۳ ^و ق ۴ ^و ق ۱۱

بعد قاعده اختصاصی ← معیب (هما تدا مبیوع)
مخفوی ← هما تدا مهدوی ← مخفی

موقوی ← موقی

جدول مقایسه؛ انواع معتل = مثال، اموف، ناقص، کفیف

✓ قواعد را به دو صورت می توانیم اجراء (واوی) ^{مفروق}
کنیم؛ یا در فعل، بعد اسم فاعل و اسم مفعول درست کنیم ^{می} ^{کنیم}
یا از فعل اصلی بگیریم و قواعد را در اسم فاعل و اسم مفعول جاری ^{می} ^{کنیم} ←

اَجْوِبُ يَجْوِبُ ← مَجْوُوبٌ قِ اَوْ اِ ← مَجِيْبٌ
 معلوم → مَجْهُولٌ
 اَجْوِبُ يَجْوِبُ ← مَجْوُوبٌ قِ اَوْ اِ ← مَجِيْبٌ
 معلوم → مَجْهُولٌ
 اجراء قاعده در اسم فاعل و اسم مفعول

اَجْوِبُ يَجْوِبُ ← مَجْوُوبٌ قِ اَوْ اِ ← مَجِيْبٌ
 معلوم → مَجْهُولٌ
 اجراء قاعده در فعل

✓ در بعضی از موارد، شکل ظاهری اسم فاعل و اسم مفعول
 همانند هم می شود، و در عباراتی که تاکید یا توجیه به قرائن و
 معانی استعصاف می شود، مانند: مُخْتَارٌ
 (توجیه در امتحان هر دو کزنه اسم فاعل و اسم مفعول را)
در پیشش و پاسخ الف
 انتخاب کنید و بنویسید

✓ همه افعال مَعْلُومٌ هستند - البته یک مورد مضاعف
 ✓ ثلاثی مجرد ← بر وزن فاعل و مفعول
 عشر ثلاثی مجرد ← اسم فاعل از مضارع معلوم ...
 اسم مفعول از مضارع مجهول ...
 ✓ یا توجیه به قواعد اعلال و ادغام

در قرین ب؛ مورد ا و اِ حذف لام الفعل
 موجب ناقص > بدون الف و لام ✓
 بالف و لام